

Kunstplan versjon 2

010923

Kunst i nytt regjeringskvartal

K
RO
RO

Innhold

1. INNLEDNING – MOT EN KUNSTSAMLING I REGJERINGSKVARTALET	4
2. OM PROSJEKTET	5
2.1 KOROs oppdrag	5
2.2 Organisering	6
3. KURATORISKE STRATEGIER FOR KUNST I REGJERINGSKVARTALET	7
3.1 Kuratoriske prinsipper	7
3.1.1 Gjenbruk, videreføring og kontinuitet	7
3.1.2 Samtid, fortid og framtid	8
3.1.3 Tverrfaglighet og samarbeid	8
3.1.4 Et bevisst forhold til utsmykkingsbegrepet og et kunstfelt i endring	9
4. UTEROM	10
4.1 Bygulv	10
4.2 Einar Gerhardsens plass	12
4.3 Johan Nygaardsvolds plass	14
4.4 Regjeringsparken	15
4.5 Temporære prosjekter i uterom	16
4.6 Verk til framtidig plassering i uterom	17
5. BLOKK A	19
5.1 Hovedinngang, resepsjonsområde	19
5.2 Pyramiderommet	20
5.3 Innganger fra Einar Gerhardsens plass	22
5.4 Samhandlingsstrøket	23
5.5 Representativ spisesal	24
6. BLOKK D	25
6.1 Vestibyle, Statsministerens kontor	25
6.2 Statsrådssalen	26
6.3 Innganger fra Einar Gerhardsens plass	27
7. BLOKK H	28
7.1 Inngangsparti, Justis- og beredskapsdepartementet	28
7.2 Samhandlingsstrøket	29
8. FELLESAREALER	30
8.1 Samhandlingsstrøket	30
8.2 Nye innkjøp	32
9. ENDRINGER FRA KUNSTPLAN DEL 1	34
9.1 Blokk A: kafé: åpen idekonkurranse	34
9.4 Byrom: inviterte konkurranser og direkte oppdrag	34
10. PUBLIKASJONER	35
10.1 Hammersborgboken	35

11. FORVALTNING.....	36
12. STRATEGI FOR MEDVIRKNING, FORANKRING OG FORMIDLING	37
Fora for brukermedvirkning	37
13. BUDSJETT FOR BYGGETRINN 1	39
14. FRAMDRIFTSPLAN FOR KUNST I BYGGETRINN 1	41
15. FRAMTIDIGE PLANER FOR KUNST	42

1. INNLEDNING – MOT EN KUNSTSAMLING I REGJERINGSKVARTALET

Kunstplan versjon 2 er en beskrivelse av det pågående arbeidet med kunstverk og kunstprosjekter i det nye regjeringskvartalet. På grunn av prosjektets varighet og kompleksitet ble det tidlig besluttet at KORO skulle legge fram flere kunstplaner i prosjektet. Den kunstplanen som foreligger her, er dermed en utdypning og en videreutvikling av den overordnede kunststrategien *Kunst i nytt regjeringskvartal* (januar 2021) og *Kunstplan del 1* (oktober 2021). Vi vet allerede nå at dette ikke er den siste planen som legges fram. Slik det ser ut i dag, vil KORO være involvert i utviklingen av kunstprosjekter i regjeringskvartalenes bygninger og utover i flere år framover.

Slik det ofte er når man utvikler nye prosjekter, blir det store bildet tydeligere jo lenger man kommer i prosessen. Vi startet opp arbeidet vårt i 2019 og har siden da gjennomført konkurranser for kunstnerisk utforming av bygulvet og pyramiderommet, to av de mest offentlige arealene i det nye regjeringskvartalet. Vi har gjort nye innkjøp, og vi har utviklet nye planer for en del av verkene som fantes i regjeringsbyggene fra før. Parallelt med arbeidet har vi gått inn i Hammersborgs historie. Gjennom arkivsøk og annen research har vi funnet historisk materiale som igjen har påvirket arbeidet med utviklingen av kunstprosjektet. Også byggene – både de som allerede eksisterer, og den nye arkitekturen – har sammen med de eksisterende kunstverkene vært viktige premissleverandører for valg av steder for kunst, for valg av nye kunstnere og for de nye kunstprosjektene som er i produksjon.

Når byggetrinn 1 står ferdig i 2025, vil de som besøker regjeringskvartalet, være omgitt av et stort antall kunstverk fra de siste hundre årene: både de bygningsintegreerte relieffene i høyblokken som sto ferdig på 1950-tallet, og kunstprosjekter som er helt nye. I dette dokumentet velger vi å omtale verkene under ett som *kunstsamlingen i regjeringskvartalet*. Det fins lange tradisjoner for mer eller mindre systematisk innsamling av kunst til denne typen symbolske maktbygg, og ofte reflekterer kunsten nettopp forholdet mellom historiske narrativer, politisk vilje og kunstneriske strømninger i tiden. Samtidig kan kunsten fungere som en påminnelse om humanistiske verdier i et byråkrati som kan bli oppfattet som menneskefjernt: Hannah Ryggen uttrykte det helt tydelig da hun laget sitt bestillingsverk *Vi lever på en stjerne* til høyblokken i 1958. Ifølge skiltet hun laget til opphengingen, skulle verket minne makthaverne på «Universets mysterier og kjærlighetens sentrale stilling i vår verden».¹

I Norge er det heldigvis bred enighet om kunstens selvfølgelige plass i maktens korridorer. Den skal spille en viktig rolle i hverdagen, og på sitt beste kan den hjelpe både politikerne og oss borgere til å huske på – og noen ganger utfordre – våre egne og fellesskapets verdier. Kunsten representerer fortidens og dagens Norge, og den får oss til å reflektere over samfunnet og den tiden vi lever i. Med andre ord: Få vil motsette seg ideen om en kunstsamling som en selvfølgelig bestanddel i en bygningsmasse og i en bydel som mer enn noe annet er ment å symbolisere det moderne demokratiet. Samtidig er ikke samlingsbegrepet nøytralt. Det å drive med *samlingsarbeid* i aktiv forstand innebærer både ambisjoner og forpliktelser om formidling, forskning og systematisk forvaltningsarbeid og ikke minst en gjennomtenkt strategi for framtidige utvidelser. Dette er temaer vi vil komme tilbake til etter hvert som prosjektet skrider fram, men et klart mål må være et rammeverk som bidrar til at *kunstsamlingen i regjeringskvartalet* blir et organisatorisk faktum, ikke bare en uforpliktende samlebetegnelse på en rekke enkeltverk.

¹ Marit Paasche, *Hannah Ryggen – en fri*. Pax Forlag, 2016, s. 211.

2. OM PROSJEKTET

2.1 KOROs oppdrag

I november 2019 fikk KORO i oppdrag å gjennomføre et forprosjekt for kunst til første byggetrinn i regjeringskvartalet. I løpet av det påfølgende året kartla KOROs konservatorer all kunst i departementene. Arbeidet munnet ut i et register og en sluttrapport (*Registrering av kunst i departementene*, oktober 2020). I tillegg ble det utformet en kunststrategi (*Kunst i nytt regjeringskvartal*, januar 2021). Dokumentet beskrev noen hovedretninger i prosjektet, og en overordnet fordeling av midler ble presentert. Fordelingen tok utgangspunkt i kunstens mulige offentlighetsgrad i de nye byggene og uterommene, og de mest offentlige rommene ble løftet fram som de viktigste arenaene for møter mellom kunstneriske ytringer og en bred offentlighet.

I januar 2021 kom oppdraget om å gjennomføre selve kunstprosjektet i regjeringskvartalet, og den første kunstplanen ble godkjent i oktober 2021. Her foreslo KORO noen konkrete kuratoriske grep og verk, for eksempel konkurransene som ledet fram mot Jumana Mannas store bygulvsprosjekt og Outi Pieskis monumentale verk i A-blokkens pyramiderom. KOROs planlegging har hele tiden skjedd parallelt med utviklingen av byggeprosjektet. Siden Kunstplan del 1 ble godkjent, har det skjedd endringer i arkitekturen, som har gjort at vi som kuratorer har måttet endre retning og foreslå noe nytt. I denne planen omtaler vi først og fremst de grepene som vi planlegger å gjennomføre, men vi kommenterer også kort hvilke grep som har falt ut som følge av endrede forutsetninger.

Da vi startet dette prosjektet, var vi klar over at det ville vare lenge. Kunststrategien er utformet som en overbygning som omfatter hele prosessen, ikke bare byggetrinn 1. Vi har arbeidet ut fra forutsetningen om at endringer underveis i byggeprosjektet uunngåelig vil legge føringer på arbeidet vårt. Når vi skriver denne planen, er vi godt orientert om byggetrinn 1 og 2 men det er fremdeles usikkert hva byggetrinn 3 vil omfatte. Vi har heldigvis møtt stor forståelse for hvor viktig det er å involvere kunstfaglig kompetanse tidlig, og vi er i gang med samtaler om blokk C, som sannsynligvis vil få oppstartsbevilgning i 2025. Planleggingen av parken er også så vidt i gang, og vi er i god dialog med både Statsbygg og Team Urbis om kunstens sentrale rolle i utformingen av den.

Siden strategien og den første kunstplanen ble skrevet, har KORO fått to nye oppdrag som er av stor betydning for planleggingen av kunstprosjektet. I april 2022 fikk KORO et oppdragsbrev om å utvikle et kunstprosjekt i forbindelse med etableringen av 22. juli-senteret i tilknytning til H-blokken, og i mai 2022 fikk vi også i oppdrag fra Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) å utarbeide et forprosjekt for et permanent minnested etter 22. juli 2011. Minnestedet skal ligge på Johan Nygaardsvolds plass mellom lindealleen og den nye inngangspaviljongen til 22. juli-senteret. Minnestedet og minne- og lærings-senteret vil stå i en sterk gjensidig sammenheng med hverandre, og mange besøkende vil oppfatte dem som en helhet. Oppdragene her vil også måtte forholde seg aktivt til prosjektene som beskrives i denne planen.² Jumana Mannas bygulvsprosjekt befinner seg for eksempel i umiddelbar nærhet til minnestedet (se s.10).

Selv om vi er godt i gang med kunstprosjektet i det nye regjeringskvartalet, er det fremdeles et godt stykke igjen. Vi opplever et positivt og godt samarbeid med både Statsbygg, Team Urbis og de involverte entreprenørene selv om det til tider er utfordrende og tidkrevende å arbeide i et prosjekt med høye sikkerhetskrav og mange interessenter. Fire departementer og Statsministerens kontor (SMK), skal flytte inn i lokaler i løpet av 2025. Vi har hatt gode og inspirerende samtaler med mange av de ansatte underveis, vi har lært mye på veien, og vi har fått verdifulle tilbakemeldinger i forbindelse med utformingen av kunstplanene. Vi opplever at de ansatte er engasjerte i kunsten som omgir

² KORO, *Program for forprosjekt. Nasjonalt minnested etter 22. juli*. Høringsutkast, juni 2023. <https://koro.no/content/uploads/2023/06/Nasjonalt-minnested-etter-22.-juli-Program-for-forprosjekt-Horingsutkast-1.pdf>

dem, og at de fleste gleder seg til det som venter dem i det nye regjeringskvartalet. Det gir oss inspirasjon til arbeidet som venter!

2.2 Organisering

Intern prosjektgruppe KORO

Kjernegruppe

I løpet av det siste året har KOROs prosjektgruppe endret seg, og det er i dag fire ansatte i KOROs kollegium som utgjør prosjektets kjernegruppe. Prosjektledelsesansvaret er skilt ut og håndteres av en person på fulltid. Dette reflekterer prosjektets økende kompleksitet ettersom flere av de store kunstoppdragene går mot ferdigstilling.

Prosjektleder: Elise Cosme da Silva Hoedemakers

Kuratorer: Ana María Bresciani, Nora Ceciliedatter Nerdrum, Drew Snyder

Øvrige fagområder

Administrasjon: Frode Løvik

Formidling: Ann Lisbeth Hemmingsen

Forvaltning: Satiness Eisele, Fredrik Qvale

Kommunikasjon: Maria Havstam (fram til 30.09.2023)

Kunstrådet

Kunstrådet er opprettet for å ivareta relasjonen til både forvaltningen og byggeprosjektet. Kunstrådet er et rådgivende organ som gir innspill til KORO om utforming av kunststrategi, kunstplaner og overordnet ressursdisponering i prosjektet.

Departementsråd Kristin Berge, Kulturdepartementet, kunstrådets leder

Direktør Sigurd Sverdrup Sandmo, KORO

Prosjektleder Elise Cosme da Silva Hoedemakers, KORO

Regjeringsråd Anne Nafstad Lyftingsmo, Statsministerens kontor

Departementsråd Petter Skarheim, Kommunal- og distriksdepartementet

Administrerende direktør Harald V. Nikolaisen, Statsbygg

Prosjektdirektør Jard Bringedal, Statsbygg

Arkitekt Gudmund Stokke, Team Urbis

Kunsthistoriker Hanne Hammer Stien, førsteamanuensis i kunsthistorie, kunstakademiet ved UiT Norges arktiske universitet, ekstern kunsthistorisk kompetanse

Magdalena Malm, som satt i kunstrådet som ressursperson med ekstern kunsthistorisk kompetanse, har etter eget ønske trådt ut. Hun er ikke erstattet.

Produksjonsutvalg

For å ivareta behovet for løpende koordinering har vi etablert et produksjonsutvalg der prosjektlederne hos Statsbygg, Team Urbis og KOROs prosjektgruppe møtes jevnlig.

Team Urbis ved John Arne Bjerknes

Statsbygg ved Synnøve Haugen og delprosjektledere for delprosjektene K202, K203, K204 og K205

KOROs prosjektgruppe

Byggherre

Statsbygg

Prosjekteringsgruppe

Team Urbis

Kunstabudsjett

Etter indeksjustering i november 2022 er totalrammen for første byggetrinn 95 800 000 NOK.

3. KURATORISKE STRATEGIER FOR KUNST I REGJERINGSKVARTALET

Det nye regjeringskvartalet på Hammersborg vil få stor symbolsk betydning, nasjonalt og internasjonalt. Her vil samhandling mellom befolkningen og de som har politisk makt skje. Kunsten inngår i denne sammenhengen, og som beskrevet i det innledende kapitlet håper vi at kunsten også vil spille en rolle i det viktige oppdraget politikerne og embetsverket forvalter daglig.

I kunststrategien fastslo vi noen overordnede visjoner som skulle ligge til grunn for kunstprosjektet som helhet. De etterfølgende kunstplanene beskriver det vi mener er relevante grep for å nå disse visjonene. Samtidig er kuratorisk arbeid aldri strengt lineært, og i prosessen har vi fått både kjennskap til og forståelse for nye dimensjoner ved stedet, arkitekturen og menneskene som skal ta byggene i bruk. Dette fører igjen til at brikkene vi fikk utdelt da prosjektet startet, må byttes ut underveis og vil finne sin plass først når prosjektet avsluttes en gang i framtiden.

Kunsten i regjeringskvartalet vil utgjøre en samling med flere ikoniske verk fra norsk kunsthistorie på 1900- og 2000-tallet, både sentrale historiske verk og nye produksjoner. Vårt arbeid som kuratorer handler også om å arbeide for at samlingens kulturhistoriske verdi skal synliggjøres nasjonalt og internasjonalt. Det gjøres en grundig gjennomgang av både de eksisterende, integrerte kunstverkene og av verkene i departementenes samlinger, og målet er å skape en enhet der hvert kunstverk beholder sine individuelle estetiske særtrekk, samtidig som samlingen i sin helhet settes inn i en større historisk sammenheng. Nyproduksjon og nyanskaffelser inngår i dette arbeidet. Samtidig som de nye verkene er viktige tilføyelser til det eksisterende, bidrar de også til lesninger av – og fortellinger om – de historiske verkene.

En tilleggsdimensjon ved dette arbeidet er fortellingen om kunstnerens og kunstens betydning i samfunnet og målet om at ansatte, besøkende og befolkningen generelt skal møte frie kunstneriske ytringer i demokratiets «hjerte». Derfor arbeides det også med en samlingsstrategi for det vi foreløpig kaller *kunstsamlingen i regjeringskvartalet*. Som sagt er vi opptatt av å sikre forvaltning av samlingen på lang sikt, også når KOROs oppdrag i forbindelse med byggeprosjektet er fullført.

3.1 Kuratoriske prinsipper

Fire kuratoriske prinsipper ble etablert i arbeidet med kunststrategien:

- gjenbruk, videreføring og kontinuitet
- samtid, fortid og framtid
- tverrfaglighet og samarbeid
- et bevisst forhold til utsmykkingsbegrepet og et kunstfelt i endring

I det følgende beskriver vi arbeidet som har pågått så langt, og hvordan de kuratoriske prinsippene manifesterer seg gjennom planene som foreligger nå.

3.1.1 Gjenbruk, videreføring og kontinuitet

Selv om KOROs oppdrag i regjeringskvartalet hovedsakelig dreier seg om anskaffelse av *ny* kunst, har ideen om en framtidig *samling*, der gamle og nye verk opptre side om side, vært en viktig forutsetning i arbeidet vi har gjort siden oppstart. Målet er å skape et meningsfullt samspill mellom det som fantes fra før, og det som kommer til de neste årene. De historiske verkene bærer med seg fortellinger fra norsk kunsthistorie, men det fins også spor etter norsk kunst- og kulturpolitikk og linjer til historien om framveksten av det norske velferdssamfunnet. Vi har undersøkt proveniens, og vi har sett på den opprinnelige plasseringen i regjeringsbyggene for å forstå sammenhengen med arkitektur og øvrige kunstverk. I tillegg har vi undersøkt verkene i et internasjonalt perspektiv for å forstå de videre sammenhengene de inngår i.

I kunstsammenheng kan «gjenbruk» peke på ulike ting. Det kan handle om verkenes meningsinnhold, om fysisk ivaretagelse (på fagspråket god og systematisk forvaltning av

verkene slik at de ikke går i stykker) og om å være bevisst i valg av materialer som benyttes i framstillingen av nye verk. Flere av kunstnerne som vil inngå i kunstsamlingen i regjeringskvartalet, arbeider med gjenbruk. Selv om det manifesterer seg på ulikt vis, har de til felles et sosialt engasjement for bærekraft og en sirkulær økonomi som bidrar til å ivareta de felles ressursene våre. Jumana Mannas (f. 1987) collage for bygulvet tar utgangspunkt i bergarter fra hele landet. Steinen er hentet fra enten eksisterende bygningsstrukturer eller deponier for steinmaterialer som av ulike grunner har mistet sin opprinnelige funksjon (se s. 10). Ahmed Umars (f. 1988) skulpturer til H-blokken er laget med gjenstander som en gang har vært suvenirer, men som igjen er hentet fra dyre- og planteverdenen. Objektene er omarbeidet til nye talismaner som bærer i seg et potent politisk budskap om hvor viktig det er å ta vare på naturen (se s. 29). Outi Pieskis (f. 1973) monumentale veggrelieff i A-blokken er et halvprofil av en kvinne med et samisk hodeplagg, men det er samtidig en avbildning av en feminin skytsånd som beskytter jorden og de ressursene menneskenes eksistens avhenger av (se også s. 20).

3.1.2 Samtid, fortid og framtid

Den kuratoriske prosessen i regjeringskvartalet innebærer også undersøkelser av stedet, av arkitekturen, av de historiske byplansgrepene som har ført til at gatene og plassene har endret karakter, og av konsekvensene historiens gang har hatt for menneskene som har forholdt seg aktivt til denne delen av byen. Vi ønsker å bidra til at fortellinger ikke går tapt, og at de er tilgjengelige for nye generasjoner som skal ta området i bruk. Vi er i gang med et bokprosjekt (se s. 35), men vi har også både produsert og gjort innkjøp av verk som på ulike måter viser fram og reflekterer rundt sporene etter livene som har vært med på å forme eller har blitt formet av omgivelsene på Hammersborg. Det er gjort nye innkjøp som GRAS-gruppens *Grafikkmappe* (1971), Arne Lindaas' skissematerialer til det monumentale verket *Edens Have* (1971) og Marius Enghs fotografier *Kjent av mange og ingen* (2013) fra Arne Garborgs plass, og disse nye innkjøpene bærer med seg historier om en bydel som har gjennomgått store endringer de siste 200 årene.

På samme måte som stedet bærer med seg sine historiske lag, er flere av de eldre kunstverkene i samlingen innvevd i fortellingene om Norge. Denne «tause» kunnskapen skal formidles gjennom et omfattende skiltprogram, slik at publikum får innblikk i den videre konteksten verkene inngår i.

3.1.3 Tverrfaglighet og samarbeid

Det offentlige kunstens historie er også historien om tverrfaglighet og samarbeid. I de innledende fasene av KOROs samarbeid med Team Urbis og Statsbygg ble det gjort en overordnet kartlegging av hvilke områder og steder som kunne egne seg for kunstprosjekter. Planen er videreutviklet i samsvar med byggeprosjektet. Det er en kontinuerlig ambisjon å jobbe godt og konstruktivt på tvers av fagfeltene kunst og arkitektur. Dette forutsetter et tett samarbeid og en gjensidig forståelse for at det ikke alltid er enkelt – eller nødvendigvis hensiktsmessig – å identifisere nøyaktige grensesnitt mellom fagene.

I de historiske regjeringsbyggene, H-blokken og G-blokken, opptre kunst og arkitektur som tett sammenvevde organismer. I 1900-tallets faglitteratur blir samme terminologi gjerne brukt til å beskrive både arkitektur og skulptur.³ Erling Viksjøs samarbeid med kunstnere som Inger Sitter og Kai Fjell på veggflatene i H-blokken demonstrerer tydelig hvordan kunstnerne underlegger seg arkitekturen og den spesielle materialiteten naturbetongen utgjør, samtidig som arkitekten har utformet volumene i bygget rundt en rekke todimensjonale flater skapt for kunstnerisk utforming.

Også i regjeringskvartalets nye bygg vil skulptur og arkitektur dele rom. Både Outi Pieskis *AAhKA* og Damla Kilickirans (f. 1991) *Sites of a Breach* utfordrer den modernistiske tradisjonen på samme måte som Sitter og Fjell gjorde det for over sytti år siden. På samme måte har arkitekturens vokabular lagt premissene for de kunstneriske uttrykkene – men også her klarer kunstnerne å skape det modernistene mente var umulig: verk som er

³ Penelope Curtis, *The Pliable Plane: The Wall as Surface in Sculpture and Architecture, 1945–75* (London: Mack, 2022).

autonome, og som står sterkt på egen hånd, samtidig som deres eksistens er helt og holdent betinget av arkitekturen.

3.1.4 Et bevisst forhold til utsmykkingsbegrepet og et kunstfelt i endring

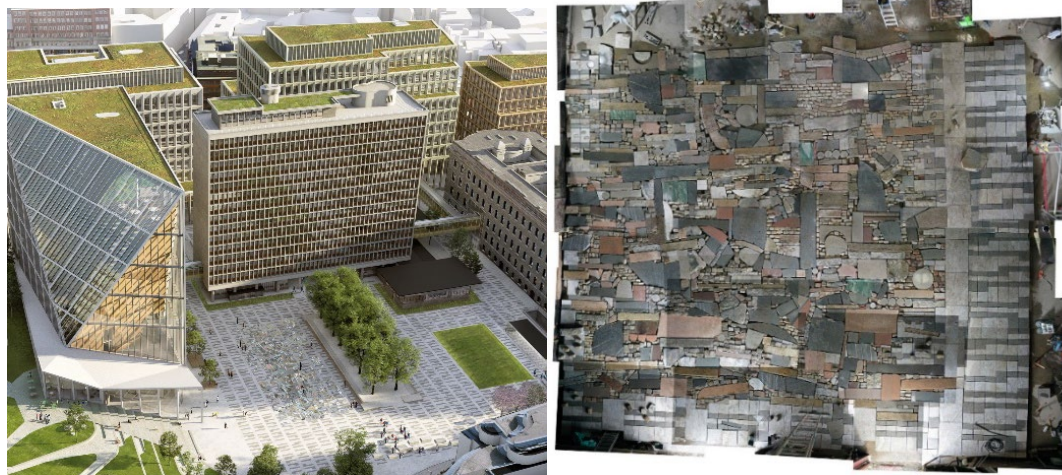
2020-årene vil for all framtid prege regjeringskvartalet. Både arkitekturen og kunsten bærer med seg distinkte spor etter den samtiden de har oppstått i. På samme måte som G-blokken og H-blokken forteller historier om begynnelsen av 1900-tallet og om 1950-årene, vil Team Urbis' arkitektur og den nye kunsten som omgir byggene, bli et tidsbilde fra samtiden vår. Teknologi og tilgang på materialer fra hele verden har bidratt til radikal endring av forutsetningene for framstilling av både arkitektur og kunst. I tillegg har både den arkitekturfaglige og den kunstfaglige diskursen endret seg i takt med samfunnet for øvrig. Et siste, vesentlig element er en ny bevissthet om hvilke stemmer som skal prege offentligheten. Det nye regjeringskvartalet blir ikke tegnet av én arkitekt, slik Henrik Bull og Erling Viksjø satte sin egenhendige signatur på de historiske byggene. På samme måte er utvelgelsen av kunstnere resultatet av en gjennomtenkt, kuratorisk prosess der alle valg begrunnes og mange stemmer er et mål i seg selv.

Både Pablo Picassos *Fiskerne* (1968) og Do Ho Suhs *Grass Roots Square* (2012) gir oss innblikk i historiske endringer i både materialbruk og prosess, men de sier også noe om et eksternt blikk på det norske samfunnet i to ulike tidsepoker. Arbeidet som pågår med kunstnere som Jumana Manna, Otobong Nkanga (1974) og Damla Kilickiran, innebærer nye tolkninger og peker mot et kunstfelt som utforsker andre typografier og bevisst er antimonumentalt – i tråd med andre utviklingstrekk i samfunnet (se s. 10, 28 og 15).

4. UTEROM

4.1 Bygulv

Sted	Bygulv
Grep	Jumana Manna, <i>Substitute</i> (arbeidstittel)

Til venstre: illustrasjon av *Substitute* (arbeidstittel) i regjeringskvartalet, til høyre: pågående arbeid med collagen på låven i Lier. Foto: Jumana Manna / Caio Amado Soares / Thomas Nikolai Olsen / Team Urbis / Statsbygg, 2023.

Sted

Bygulvet på Johan Nygaardsvolds plass ut mot Akersgata blir et av de største offentlig tilgjengelige områdene for kunst i det nye regjeringskvartalet. Plassen markerer inngangen til selve området, men er også et viktig sted for markeringer og generelt byliv.

Grep

Våren 2021 inviterte KORO Sissel M. Bergh, Liv Bugge, Marius Engh, Ayşe Erkmen, Cassius Fadlabi, Ivana Franke, Damla Kilickiran, Jumana Manna, Hans Ragnar Mathisen og Olu Oguibe til å levere skisseforslag til en lukket konkurranse. De ti kunstnerne har et stort spenn, i både kunstnerisk praksis, nasjonalitet og alder. Siden det dreier seg om et helt unikt oppdrag for en kunstner i en norsk kontekst når det gjelder både prestisje og omfang, var kunstnere med bakgrunn fra Norge og Sápmi likevel i flertall. Den tverrfaglige juryen besto av Elisabeth Byre, Luis Callejas, A. K. Dolven, Nora Ceciliedatter Nerdrum, Ihra Lill Scharning, Marianne Skjulhaug og Drew Snyder.

Jumana Manna ble valgt til å utforme en sentral del av bygulvet i det nye regjeringskvartalet med sitt forslag *Substitute* (arbeidstittel). Manna (f. 1987) er oppvokst i Jerusalem og bor og arbeider i Berlin. Hun er utdannet ved Kunstakademiet i Oslo og CalArts i Los Angeles. Gjennom film, skulptur og installasjoner undersøker hun historiefortellinger om makt, språk og minner. Hun har også tidligere erfaring med kunstnerisk utforskning av regjeringskvartalet, med kunstverket *Government Quarter Study: Pillars from the High-Rise* fra 2013, hvor hun laget avstøpninger av de originale søylene i inngangspartiet til høyblokken. *Government Quarter Study* ble vist på Henie Onstad Kunstsenters mye omtalte utstilling *Vi lever på en stjerne* i 2014. Verket ble senere vist på den nordiske paviljongen under Veneziabiennalen i 2017.

Mannas forslag til bygulvet vil dekke et område på ca. 800 m² mellom A-blokken og den eksisterende lindealleen. I kjernen av prosjektet er ideen om gjenbruk av stein hentet fra eksisterende bygninger, byggeplasser og deponier i kommuner over hele landet. De uensartede steinene vil tilføre bygulvet et innslag av uregelmessighet og spontanitet og samtidig markere et brudd med den stramme arkitekturen og plassens utforming for øvrig. Kunstverket åpner opp for refleksjoner rundt Norges historiske bruk av stein og samfunnets rom for mangfold og ulikhet. Samtidig ønsker kunstneren at det også kan fungere som en påminnelse om regjeringskvartalets nyere historie, både traumene etter

terrorangrepet og bearbeidelsen og gjenoppbyggingen som fulgte. Valget av gjenbruksstein som råmateriale kan forstås som en tydelig oppfordring til sirkulær økonomi og bærekraftig bruk av naturressurser.

Framdrift

Siden konkurranseforslaget forelå høsten 2022, er verket videre utformet i nær dialog mellom kunstneren, KORO, Team Urbis, Statsbygg og Agaia. Riksantikvaren og Byantikvaren har også blitt invitert til å uttale seg underveis. Innhenting og prøvelegging av stein er allerede i gang, og prosjektet slutføres samtidig med de omkringliggende uteområdene i løpet av 2025.

4.2 Einar Gerhardsens plass

Sted	Fasade mot Einar Gerhardsens plass
Grep	Plassering av <i>Fiskerne</i>

Illustrasjon av kunstverk på plass. Foto: Picasso og Nesjar / Team Urbis / Statsbygg, 2022.

Sted

Sørvestfasaden på A-blokken vender ut mot Einar Gerhardsens plass og utgjør en av plassens fire «vegger». Her er det personalinngang til Nærings- og fiskeridepartementet og Klima- og miljødepartementet samt en representativ inngang. Fasaden er godt synlig fra plassen og fra Grubbegata, som blir en viktig gjennomfartsåre mellom nord og sør.

Grep

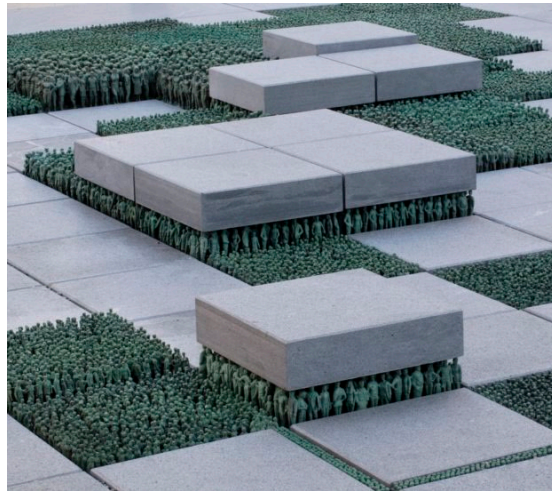
Fiskerne ble tegnet i 1957 av Pablo Picasso (1881–1973) og produsert av Carl Nesjar (1920–2015) og Erling Viksjø (1910–1971). Verket fyller fasaden over inngangene til A-blokken fra plassen og vil være godt synlig for ansatte, besøkende og forbipasserende. *Fiskerne* blir et dominerende motiv i byrommet, og andre visuelle elementer må utformes i overensstemmelse med verket. Plasseringen på A-blokken ble bestemt i forbindelse med en prosess ledet av Statsbygg og Team Urbis i 2018/2019, der KORO også deltok. KORO har fått i oppdrag å rekuratere verket; i denne sammenhengen betyr det at vi har sett på detaljer rundt verkets umiddelbare omramming sammen med Statsbygg og Team Urbis. KORO har også forvaltet dialogen med arvingene etter Picasso, Nesjar og Viksjø underveis.

I løpet av 2022 og 2023 har KORO og Statsbygg arrangert formidlingsmøter på Statsbyggs infosenter og på byggeplassen. Temaene har blant annet vært Erling Viksjøs visjonære arbeid med naturbetong i regjeringskvartalet og det nære samarbeidet med kunstneren Carl Nesjar. Det var Nesjar som kontaktet Picasso og igangsatte det historiske arbeidet som resulterte i de to monumentalarbeidene til Y-blokken. Besøkstallene på formidlingsmøtene viser at det er stor interesse for både de historiske verkene og framtidens kunstmøter i det nye regjeringskvartalet.

Framdrift

Verket skal etter planen flyttes fra det midlertidige lagringsstedet foran H-blokken høsten 2023. Det skal monteres på fasaden av A-blokken første kvartal 2024.

Sted	Einar Gerhardsens plass
Grep	Plassering av <i>Grass Roots Square</i>

Do Ho Suh, Detalj av *Grass Roots Square*. Foto: Do Ho Suh / KORO, 2023.

Sted

Den nye Einar Gerhardsens plass blir liggende midt i regjeringskvartalets «hjerne». Plassen omkranses av H-blokken og tre nye bygg: A-, D- og C-blokkene.

Grep

Do Ho Suh (f. 1962) er en internasjonalt anerkjent kunstner som jobber med skulptur og installasjoner. Han er opprinnelig fra Sør-Korea, men bor og arbeider i London. Suhs verk *Grass Roots Square* ble opprinnelig laget til plassen foran R6 i 2012. Nå flyttes det til området nord for vannspeilet på Einar Gerhardsens plass, foran A-blokken og *Fiskerne*. Verket består av om lag 50 000 bronseskulpturer, med gjentakelse av 400 unike figurer. Figurene beveger seg mellom, under og oppå granitthellene på plassen og vil bygge opp under *Fiskernes* motiv. Den moderne velferdsstaten ble bygget i Gerhardsens regjeringstid, og *Fiskerne* og *Grass Roots Square* går i dialog med det politiske prosjektet på hver sin måte. På Einar Gerhardsens plass er det ikke samfunnstoppene (den tradisjonelle rytteren til hest) som hylles, men folket og et styresett som sikrer at folket og folkets stemme blir hørt.

Do Ho Suhs studio har laget en ny komposisjon av verket tilpasset den nye plasseringen. Utførelsen er planlagt i tett dialog med Team Urbis' landskapsarkitekter, Statsbygg og Agaia. Riksantikvaren og Byantikvaren har også vært involvert i omplasseringen og støtter grepet.

Framdrift

Verket ble tatt opp i andre kvartal av 2023 for å mellomlagres og konserveres. Det installeres på Einar Gerhardsens plass i andre kvartal av 2024. Plassen foran R6 rehabiliteres, og kunstverket erstattes med ny granitt. I forbindelse med flyttingen har KORO laget et skilt som er montert hvor verket opprinnelig fantes, rett ved det store treet midt på plassen. Treet ble plantet som en del av Do Ho Suhs verk og vil bli stående igjen som et minne. Skiltet forteller verkets historie, og det fins informasjon om hvor man kan oppsøke verket etter at det har fått sin nye plassering noen år fram i tid.

4.3 Johan Nygaardsvolds plass

Sted	Akersgata / Johan Nygaardsvolds plass
Grep	Plassering av <i>Dønning</i>

Til venstre: John Audun Hauge, *Dønning* (1997), til høyre: bildet på ettårsdagen etter bomben i Regjeringskvartalet (2012), Foto: John Audun Hauge, 2023.

Sted

Hjørnet av Johan Nygaardsvolds plass mot parken og Akersgata vil være en naturlig gjennomfartsåre til A-blokken og resten av regjeringskvartalet. Området befinner seg rett på utsiden av perimetersikringene.

Grep

John Audun Hauge (f. 1955) laget skulpturen *Dønning* (1997) etter en konkurranse i forbindelse med at Johan Nygaardsvolds plass ble etablert som et sted for rekreasjon og byliv. Prosjektet ble utført i tett samarbeid med arkitektene Lunde & Løvseth og landskapsarkitektene Sundt & Thomassen. Motivet er et utsnitt av havet, en dønning utført i et konstruktivt formspråk. Skulpturen er også basert på den tidligere omkringliggende plassens bygulvsmønster.

Skulpturen var opprinnelig plassert i sørvest-hjørnet av plassen mot G-blokken. Den var tenkt som en sosial skulptur som skulle innby til bruk, og området var beplantet med både trær og busker. Sommeren 2020 ble den demontert på grunn av byggearbeidene og foreløpig lagret hos Johansen Monumenthuggeri AS i Skjeberg. Flere av de som tidligere hadde kontorer i regjeringskvartalet, har uttrykt at de har et sterkt forhold til skulpturen. I flere år etter terrorangrepene 22. juli 2011 ble den dessuten benyttet som et sted for blomsternedleggelse under de årlige minnemarkeringene på plassen.

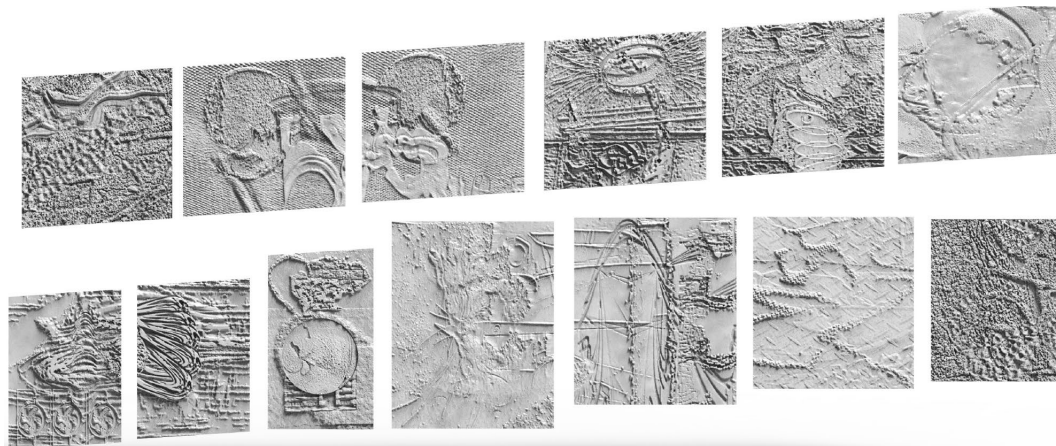
Omplasseringen av skulpturen i det nye regjeringskvartalet skjer i overensstemmelse med kunststrategiens overordnede prinsipp om gjenbruk, videreføring og kontinuitet. I tillegg kommer ideen om at eksisterende verk sammen med nye utgjør en ufullstendig, men samtidig særegen versjon av den norske kunsthistorien fra de siste hundre årene. *Dønning* er en viktig del av regjeringskvartalets historie og det omfattende renoveringsprosjektet som ble utført på 1990-tallet, som igjen sier noe om utviklingen av byen i tiårene etter at høyblokken ble reist i 1958. Det er KOROs intensjon at skulpturen skal fortsette å være et stedsdannende element på den nye plasseringen i randsonen av Johan Nygaardsvolds plass.

Framdrift

Den nye plasseringen er planlagt i tett samarbeid med Team Urbis' landskapsarkitekter, Statsbygg og Agaia. Riksantikvaren og byantikvaren har også fått anledning til å uttale seg underveis og støtter grepet. John Audun Hauge vil bistå i utformingen av en ny sokkel til skulpturen i forbindelse med utplassering i 2025.

4.4 Regjeringsparken

Sted	Friser på bygningssockelen på A-blokken mot Grubbegata og regjeringsparken
Grep	Damla Kilickiran, <i>Sites of a Breach, Delays in a Dream; A Surface Half Asleep</i> (arbeidstittel)

Illustrasjon av kunstnerens skisseforslag til motiver på bygningssockelen. Foto: Damla Kilickiran / KORO, 2023.

Sted

På A-blokkens nordlige og østlige fasader har arkitektene tegnet en sokkeletasje mot regjeringsparken og Grubbegata. Sockelen er delt opp i kvadratiske felter av varierende størrelse, noen med smale, vertikale vinduer. Fasadematerialet er en type fiberbetong som kan minne om lys naturbetong. Sockelen er godt synlig fra Grubbegata og parken, og vil være et viktig blikkfang på fasaden.

Grep

KORO har fått 10 av feltene i sokkeletasjen til rådighet for et kunstprosjekt. De resterende feltene skal være dekket av vegetasjon.

KORO har forespurt kunstneren Damla Kilickiran (f. 1991) om å utvikle et skisseprosjekt til sockelen. Kilickiran var en av de fire finalistene i konkurransen om utforming av bygulvet. Til grunn for konkurranseforslaget lå Kilickirans arkiv av motiver og mønstre som har oppstått i bybildet. Hun er nå invitert til å gå inn i dette materialet igjen for å se på hvordan det kan inngå i utarbeidelsen av et nytt prosjekt, og hun er i gang med å utvikle skulpturelle relieffer fra fotografiske collager. I relieffene kan man se detaljer fra Kilickirans egne vandringer fra ulike steder i landet, dels figurative og dels abstrakte. Kilickirans praksis veksler mellom tegninger og skulptur. Hun utøver det hun betegner som et «åndelig språk» ved å knytte seg til bestemte materialer og steder som gradvis blir innlemmet i kunstverket i kalligrafiske former.

Kunstprosjektet må utføres i fiberbetong. Veggene vil produseres i en fast tykkelse på 10 cm, men det er lagt opp til fleksibilitet blant annet ved bruk av minimal/maksimal dybde (5–15 cm). Kunstneren vil utvikle digitale filer som så blir brukt til å produsere matriser som igjen skal brukes til å produsere veggene.

Framdrift

Prosjektet utvikles i tett dialog med Statsbygg, Team Urbis og Hent. Det vil ferdigstilles sammen med A-blokken i 2025, men vil ikke avdukes før regjeringsparken står ferdig. Unntaket er panelene mot Grubbegata, som vil være synlige for publikum når bygningens fasade ferdigstilles i 2025.

4.5 Temporære prosjekter i uterom

Sted	Basartaket på Youngstorget, foran Møllergata 19
Grep	Pernille Mercury Lindstad, <i>A Trilogy of Exceptions – For Norway</i>

Til venstre: forbipasserende titter inn i kunstverket, til høyre: formidlingsarrangement med kunstner og elever fra Munch vgs. Foto: Pernille Mercury Lindstad / KORO, 2022.

Sted

Basartaket på Youngstorget, foran Møllergata 19, ble valgt som sted til prosjektet som foregikk i tidsrommet mellom 10. november 2022 og 24. februar 2023.

Grep

I *Kunstplan del 1* foreslo KORO å utvikle en plattform for temporære prosjekter. Målet er å skape liv og aktivitet samtidig som kunst og kunstnere introduseres for publikum på veien mot et nytt regjeringskvartal og de kunstprosjektene som blir en permanent del av byen. Statsbygg har også tatt initiativ til ulike tiltak for å skape godt byliv rundt byggeplassen, og sammen har vi inngått et samarbeid om å realisere offentlig tilgjengelige temporære kunstprosjekter og arrangementer i området.

KOROs første oppdrag gikk til den tverrfaglige kunstneren Pernille Mercury Lindstad (f. 1984), som produserte tre «performative skulpturer» som ble utplassert foran Møllergata 19. Skulpturene tar utgangspunkt i ideen om et titteskap og er utformet som ca. 2 m høye kasser med små åpninger som gir publikum tilgang til skulpturelle og teatraliske scener med hver sin tittel: *Den første norske olje*, *Crack in Time* og *Norsk unntakstilstandslovbok*. Skulpturene er opplyst fra innsiden. De var plassert på basartaket over Youngstorget foran Møllergata 19 i tre måneder, og de var tilgjengelige for alle forbipasserende. Installeringen skjedde i tett samarbeid mellom KORO, Statsbygg og Agaia, som er entreprenør for byromsentreprisen i byggeprosjektet for det nye regjeringskvartalet.

Lindstad jobber med temaer som demokrati, lovverk, naturressurser, filosofi, humor, kunnskap og kropp, og scenene hun skaper, gir rom for refleksjon og tolkning. Skulpturene hun utviklet til regjeringskvartalet, er en videreføring av verk som ble først stilt ut på det kunstnerdrevne visningsstedet Hermetiske Skygger i Oslo i 2021. Lindstad er for tiden husdramatiker på Dramatikkens hus (2022–2023).

Framtid

KORO har som mål å etablere flere kunstprosjekter i uterommet og vil se på muligheten for samarbeid med diverse fagmiljøer, blant annet Statsbygg.

4.6 Verk til framtidig plassering i uterom

Flere eksisterende verk som har vært en del av regjeringskvartalets uterom tidligere, skal utplasseres igjen etter hvert som byggeprosjektet utvikler seg. Mer konkrete forslag til plassering kommer i forbindelse med framtidige kunstplaner.

Knut Steen, *Aurora*, 1981

Til venstre: kunstverket i Regjeringskvartalet på slutten av 1970-tallet, til høyre: kunstverket på Fornebu i 2021. Foto: KORØ.

Knut Steen (1924–2011) var en norsk tegner og billedhugger kjent for sine figurative, monumentale verk i offentlige rom. Det eldste verket i KORØs samling er *Aurora*, en abstrahert kvinnetorso utført i bronse. Skulpturen ble støpt i Italia til Einar Gerhardsens plass utenfor S-blokken i regjeringskvartalet, og den sto der fram til terrorangrepet 22. juli 2011.

Skulpturen var opprinnelig belagt med bladgull, men har i dag en mørk og en lys side. Den ene siden har en jevn, mørk farge, mens den andre har en lysere grønn patina. Selve skulpturen har varierende tykkelser og ble laget av flere støpte deler som ble sveiset sammen rundt et stålskjelett som bærer hele strukturen. Skulpturen ble truffet av fragmenter fra eksplosjonen, og den har flere hull og skader i overflaten på den delen som vendte mot bomben. Etter terrorangrepet ble *Aurora* plassert på lager og senere midlertidig omplassert på Akershus festning. I 2021 ble den fraktet til Fornebu ved Flytårnet kultursenter. KORØs konservator arbeider med ulike restaureringstiltak, og det er planlagt at *Aurora* på sikt skal utplasseres i regjeringskvartalet, trolig i regjeringsparken.

Kristian Blystad, *Torso*, 1999

Verket i bassenget foran høyblokken i 2020. Foto: Aftenposten.

Kristian Blystad (f. 1946) er en norsk billedhugger kjent for sine utsmykkingsoppdrag ved regjeringskvartalet, foran Stortinget og på operahuset i Oslo. Blystad har ofte jobbet figurativt i materialer som stein, bronse og tre. Skulpturen *Torso* (1999) var plassert i

vannspeilet på Johan Nygaardsvolds plass mellom høyblokken og Y-blokken. Den er fra en serie ikoniske verk der kunstneren framstiller kroppsdelene hugget i steinsorten larvikitt. Sammen med de buede vannspeilene etter arkitektene Lunde & Løvseth og landskapsarkitektene Sundt & Thomassens landskapsplan var skulpturen med på å gi identitet til området i over tjue år. *Torso* ble ikke skadet under terrorangrepet 22. juli, men har stått på lager siden arbeidet på plassen ble påbegynt i 2020.

Kajsa Dahlberg, *Hundre år på en arbeidsdag – en samling paroler fra den norske kvinnebevegelsen 1913–2013*

Utstnitt av verket i R6, 2013. Foto: Kajsa Dahlberg / KORO.

Kajsa Dahlberg (f. 1973) er en svensk kunstner som jobber med video, lyd og tekst for å undersøke hvordan historiefortellinger skapes og formidles på grunn av, men også på tross av sensur, politisk representasjon, historikk og identitet. Dahlberg er del av en generasjon kunstnere som jobber med praksisbasert research ved bruk av dokumentarisk arkivmateriale.

Dahlbergs kunstprosjekt *Hundre år på en arbeidsdag* ble produsert på oppdrag fra KORO i 2012. Verket er en samling paroler fra den norske kvinnebevegelsen og ble projisert i inngangspartiet til Helse- og omsorgsdepartementet i Teatergata 9 i regjeringskvartalet inntil verket ble demontert i 2014. Teksten er animert og skifter fargegradient. KORO jobber for at prosjektet kan vises på nytt, gjerne delvis eller helt utendørs, slik at flere får mulighet til å oppleve det.

5. BLOKK A

5.1 Hovedinngang, resepsjonsområde

Sted	Hovedinngang, resepsjonsområde
Grep	Plassering av <i>Måken</i>

Illustrasjon av kunstverket i inngangspartiet til A-blokken. Foto: Team Urbis / Statsbygg, 2022.

Sted

Hovedinngangen i A-blokken vender ut mot Johan Nygaardsvolds plass og Akersgata og er den ene av regjeringskvartalets to hovedinnganger.

Grep

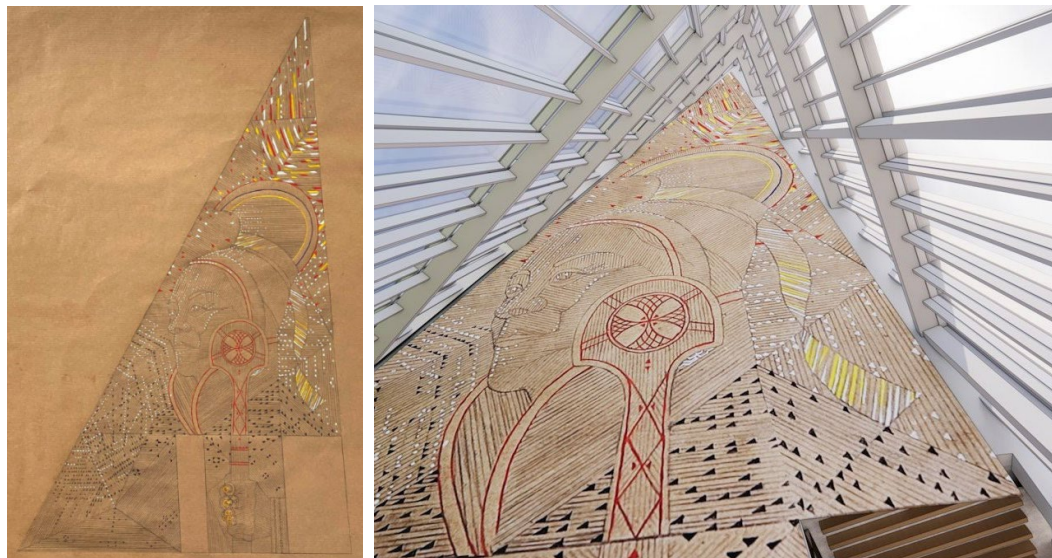
Måken ble tegnet i 1957 av Pablo Picasso (1881–1973) og produsert av Carl Nesjar (1920–2015) og Erling Viksjø (1910–1971). Verket plasseres før sikkerhetslusene til bygget. Det vil være tilgjengelig i byggets åpningstider, og det blir også godt synlig gjennom fasadevinduene. Plasseringen i A-blokken ble bestemt i en prosess ledet av Statsbygg og Team Urbis i 2018/2019 der KORO også deltok. I forbindelse med kunstoppdraget for byggetrinn 1 fikk KORO i oppdrag å rekuratere verket. I denne sammenhengen innebar det at vi skulle se på detaljer rundt verkets umiddelbare omramming. Picasso, Nesjar og Viksjøs arvinger fikk mulighet til å uttale seg om detaljutformingen av omgivelsene underveis i arbeidet.

Framdrift

Verket vil stå ferdig i fjerde kvartal av 2025.

5.2 Pyramiderommet

Sted	Pyramiderommet
Grep	Outi Pieski, AAhkA

Til venstre: illustrasjon av AAhkA i pyramiderommet, til høyre: Pieskis konkurranseforslag. Foto: Outi Pieski / Team Urbis / Statsbygg, 2022.

Sted

Innenfor sikkerhetsslusene ved hovedinngangen til A-blokken finner man det såkalte pyramiderommet. Rommet skal være et vente- og myldrerom, med resepsjons-, toalett- og garderobefasiliteter for besøkende i omkringliggende arealer.

Grep

Våren 2022 ble åtte kunstnere invitert av KORO til å levere skisseforslag til pyramiderommet. Pyramiderommets unike arkitektoniske kvaliteter var et godt utgangspunkt for kunstneriske intervensjoner og muliggjorde et vidt spenn i uttrykk og formater. Kunstnerne Outi Pieski, Anna Daniell, Ahmed Umar, Ulla von Brandenburg, Jesse Darling, Anawana Haloba, Silje Figenschou og Hanne Tyrmi ble valgt på bakgrunn av tidligere praksis og erfaring med arbeid i romlige kontekster. Som i konkurransen om utforming av bygulvet var kunstnere med bakgrunn fra Norge og Sápmi i flertall. En tverrfaglig jury som besto av Azar Alsharif, John Arne Bjerknes, Elisabeth Byre, Beate Hølmebakk, Nora Ceciliedatter Nerdrum, Synnøve Persen og Drew Snyder, var nedsatt for å vurdere forslagene.

Outi Pieski ble valgt til å utføre et større bygningsintegret verk med forslaget AAhkA. Pieski (f. 1973) er en nordsamisk kunstner som bor og arbeider i Ohcejohka (Utsjoki) på finsk side av Sápmi og Numminen utenfor Helsingfors. Verket AAhkA skal realiseres i det 51 meter høye pyramiderommet ved hovedinngangen til A-blokken, anleggets nye signaturbygg. Verket blir godt synlig fra byggets utside og vil for mange bli det første møtet med det nye regjeringskvartalet når det ferdigstilles høsten 2025.

Pieskis kunstverk skal realiseres på hele den skråstilte veggflaten i rommet og tar utgangspunkt i arkitektens spileveggskomposisjon, som fantes i forprosjektet. Pieski vil bruke flaten til å realisere en assemblage av farger, materialer og håndverkstradisjoner som danner et stort portrett av en kvinne i halvprofil. Portrettet vil være delvis skjult i veggens topografi, men det vil være synlig på avstand som en konsekvens av den rike ornamentikken. Kvinnen bærer en nordsamisk *ládjogahpir* (kvinnelig hodeplagg) og en stav med mønstre hentet fra sørsamiske treskjærings- og ornamenttradisjoner.

Ládjogahpir har blitt løftet fram av Pieski som et symbol på dekolonial feminisme, mens vandrestaven er et symbol på urfolksfuturisme, en framtid der urfolks kunnskap vil bli nødvendig for å overleve i en verden preget av klimaendringer. På hånden har kvinnen tradisjonelle ringer utført i messing. Portrettets formspråk tar utgangspunkt i *duodji*-

tradisjonen, som er en kollektiv praksis, og Pieski ønsker å inkludere samarbeidspartnere i prosessen og realiseringen av verket.

I henhold til samisk tradisjon refererer *AAhka* til en gruppe kvinnelige samiske guder. I Pieskis forslag viser *AAhka* personifiseringen av moder jord. I tillegg kalles mange av de hellige fjellene i Sápmi *Aahka* (sørsamisk) eller *Áhkká* (nordsamisk), som kan oversettes med «eldre kvinne», «bestemor» eller «verge». Verket er også et symbol på de 13 kvinnene som okkuperte statsministerens kontor under Alta-saken i 1981, den unge krigeren som beskytter naturen, og framtidige generasjoner som overlever gjennom fortidens kunnskap.

Framdrift

Pieskis konkurranseforslag videreutvikles i tett dialog med Statsbygg, Team Urbis og HENT og skal stå ferdig i fjerde kvartal av 2025.

5.3 Innganger fra Einar Gerhardsens plass

Sted	Bakveggen innenfor personalinngangen og VIP-inngangen
Grep	Åpen skissekonkurranse

Illustrasjon kommer

Sted

Bak slusene i personalinngangen i A-blokken (Klima- og miljødepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet) og VIP-inngangen i A-blokken er det veggflater som er delvis synlige fra Einar Gerhardsens plass gjennom glassdørene i fasadelivet.⁴

Grep

KORO ønsker å gjennomføre en nasjonal, åpen skissekonkurranse for kunstnerisk utforming av veggene. Kunstnerne vil måtte forholde seg til veggens dimensjoner og materialitet. Ut fra det innkomne skissematerialet vil KOROs kuratorer vurdere om flere kunstnere skal få oppdraget med å utforme enkeltvegger, eller om én kunstner skal utforme alle sammen.

Framdrift

Konkurrans materialet utformes i tett dialog med Statsbygg og Team Urbis, og invitasjonen distribueres til kunstnere og kunsthåndverkere over hele Norge. Prosjektet skal være ferdig utført i løpet av 2025.

⁴ I D-blokken fins det også veggflater bak slusene i personalinngangen (inngang Utenriksdepartementet og SMK). Se s. 27 i kunstplanen.

5.4 Samhandlingsstrøket

Sted	Samhandlingsstrøket i andre etasje i A-blokken
Grep	Plassering av <i>Lenge gikk jeg tidlig til sengs, To Everything There is a Season, Lyset forsvinner – bare vi lukker øynene.</i>

Illustrasjon av to maleriene i samhandlingsstrøket. Foto: Vanessa Baird / Team Urbis / Statsbygg, 2022.

Sted

Som en del av samhandlingsstrøket i A-blokken er det både cafe og åpne arbeidssoner. Mye av fasaden består av vinduer, men det er også store veggarealer; blant annet danner baksiden av *Fiskerne* en stor ubrutt flate.

Grep

Som en del av kunstplan del 1 ble det besluttet å samle Vanessa Bairds (f. 1963) tre veggmaleriene som nå henger i R6 og hos Kulturdirektoratet. Verkene er nærmere seks meter høye og mellom 6 og 10,5 meter brede, så det er få steder som er egnet. I samarbeid med Team Urbis har vi imidlertid funnet velegnede vegger i A-blokkens andre etasje. KORO har god kjennskap til debatten som oppsto i forbindelse med verkene i 2014, og også til prosessen som førte til at ett av de tre maleriene ble plassert hos Kulturdirektoratet. Samtidig vet vi at de to maleriene som i dag henger i R6, er høyt skattet av de ansatte.

Bairds bilder er detaljrike, og tolkningsrommet er stort. Kunstneren legger bevisst opp til en tvetydighet der elementene er velkjente og fremmedgjørende på samme tid. Slik blir betrakteren invitert til å lage sine egne fortellinger, gjerne basert på personlige minner og erfaringer. Bildene vil henge i Samhandlingsstrøket i A-blokken, som blir et fellesområde for departementene.

Framdrift

Verkene flyttes fra sin nåværende plass i løpet av 2024 og monteres i A-blokken i fjerde kvartal av 2025.

5.5 Representativ spisesal

Sted	Representativ spisesal
Grep	Plassering av <i>I flokk letter fuglene</i>

Siste versjon av kunstnerens modell som viser kunstverket i den representative spisesalen. Foto: Irma Salo Jæger / KORO.

Sted

På toppen av pyramiderommet, øverst i A-blokken, ligger det som i en tidlig fase har vært betegnet som «representativ spisesal». Rommet vil være synlig fra Johan Nygaardsvolds plass, regjeringsparken og Akersgata og ha et vidt utsyn over byen.

Grep

I den representative spisesalen planlegger vi å vise keramikkverket *I flokk letter fuglene* (1985) av den finsk-norske kunstneren Irma Salo Jæger (f. 1928). Salo Jæger er en sentral figur i utviklingen av det abstrakt geometriske formspråket i Norge. På 1970-tallet gjorde hun flere utsmykkingsoppdrag i Norge.

I flokk letter fuglene er et keramikkverk som opprinnelig var laget for statens kontorsenter på Bryn. Verket består av 300 elementer i glasert steingods. Elementene skal henges på vegg i en komposisjon som viser bevegelse og flukt, noe som uttrykkes i verkets tittel og i hvert enkelt element.

I samarbeid med kunstneren er verket tilpasset spesielt for rommet på toppen av A-blokken. Med de mange skulpturelle elementene montert i ulike formasjoner vil verket forsterke den arkitektoniske dynamikken i den skråstilte flaten.

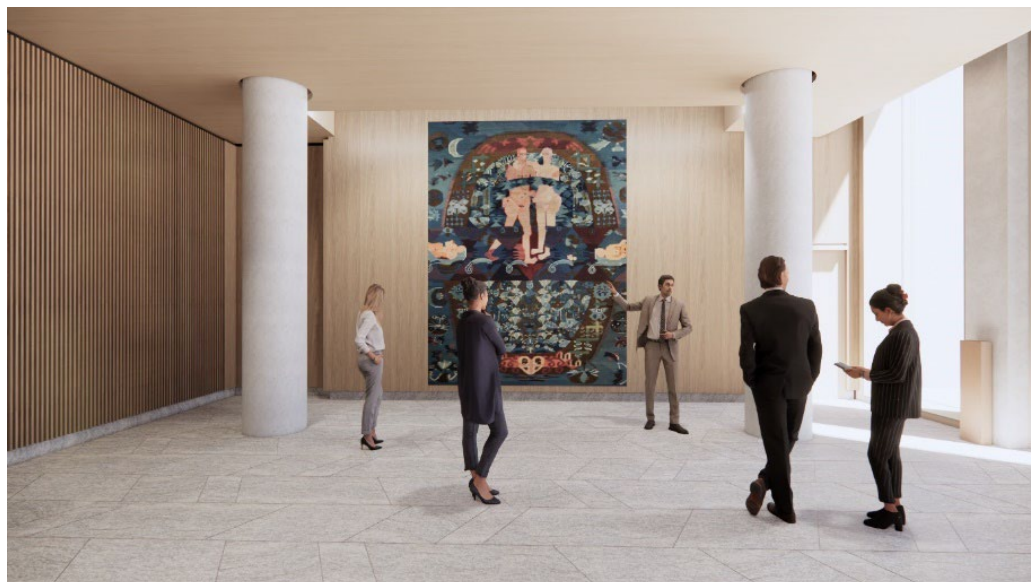
Framdrift

Detaljeringen skjer i dialog mellom KORO, kunstneren, Statsbygg og Team Urbis. Verket vil stå ferdig i fjerde kvartal av 2025.

6. BLOKK D

6.1 Vestibyle, Statsministerens kontor

Sted	Vestibylen til Statsministerens kontor (SMK)
Grep	Plassering av <i>Vi lever på en stjerne</i>

Illustrasjon av Hannah Ryggens *Vi lever på en stjerne* i pressesalen. Foto: Team Urbis / Statsbygg, 2022.

Sted

Vestibylen innenfor inngangen til SMK vil være et rom med høy aktivitet. Det er her statsministeren skal møte utenlandske gjester, og statsministeren og regjeringen vil bruke rommet som inngangsparti på vei mot statsrådssalen. Ettersom det ligger rett utenfor SMKs presserom, vil vestibylen dessuten benyttes til fotografering av statsministeren og statsministerens gjester. Vestibylen er et av områdene Team Urbis har løftet fram som høyt prioritert når det gjelder materialvalg og utforming.

Grep

Hannah Ryggens verk *Vi lever på en stjerne* (1958) hang opprinnelig i vestibylen i høyblokken. Etter en helhetlig vurdering er det besluttet at verket plasseres i vestibylen i D-blokken. Her opprettholdes de historiske forbindelsene til SMK og statsrådssalen, et vesentlig moment i Erling Viksjøs bestilling og Hannah Ryggens intensjon bak motivet *Vi lever på en stjerne*. Plasseringen her vil dessuten gi verket en høyere grad av offentlighet enn det ville fått i H-blokken, der adgangen vil være svært begrenset.

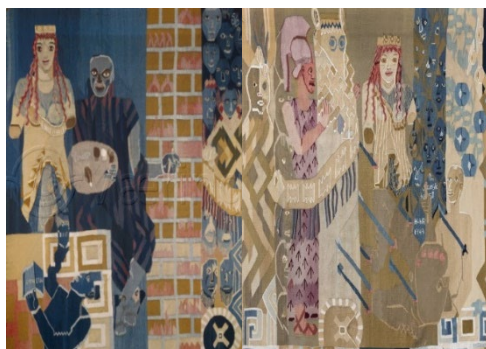
Vi lever på en stjerne fikk synlige skader under terrorangrepet 22. juli. I likhet med H-blokken ble det et symbol på det som likevel besto. Angrepet er en viktig del av billedteppets symbolske meningsinnhold, som samtidig spiller sammen med en enda lengre historie som handler om Hannah Ryggens og Erling Viksjøs opprinnelige visjon (se nærmere beskrivelse i *Kunstplan del 1*). Plasseringen i D-blokken kan bidra til at både verket og det nye bygget blir kraftfulle symboler på nasjonens evne til å reise seg og stå samlet etter et brutalt angrep.

Framdrift

KOROs forvaltningsseksjon utarbeider planer for permanent visning i det nye regjeringskvartalet. Montering i regjeringskvartalet skal etter planen skje i siste halvdel av 2025.

6.2 Statsrådssalen

Sted	Statsrådssal SMK
Grep	Plassering av <i>Trojansk hest / Picasso-teppet</i>

Til venstre: Hannah Ryggen, *Trojansk hest / Picassoteppet*, til høyre: illustrasjon av teppet i Statsrådssalen. Foto: Team Urbis / Statsbygg, 2022.

Sted

Når det nye regjeringskvartalet etableres, flyttes statsrådssalen fra høyblokken til D-blokken. Statsrådssalen er det sentrale møterommet på statsministerens kontor.

Grep

Trojansk hest / Picasso-teppet (1949–1956) av Hannah Ryggen var, i motsetning til *Vi lever på en stjerne*, ikke skapt spesifikt for regjeringsbygget. Til statsrådssalen hentet Ryggen i stedet fram to tepper hun allerede hadde laget, og satte dem sammen til ett verk. Verket hang i høyblokken fram til 22. juli 2011 og har siden fulgt regjeringen til midlertidige lokaler der Statsministerens kontor har holdt til.

Det er besluttet at man følger de historiske linjene og plasserer verket i den nye statsrådssalen i D-blokken. Dette forslaget understreker verkets betydning som identitetsbærer for rommet der regjeringen møtes. En plassering her ivaretar dessuten verkets symbolverdi som en historisk konstant gjennom skiftende regjeringer over mange tiår og i skiftende lokaler. Hannah Ryggen valgte akkurat disse to teppene til statsrådssalen fordi hun mente at budskapet om historiens gang, gjennom brudd og kontinuitet, var viktige påminnelser når regjeringen skulle ta sine beslutninger.

Framdrift

Planer for montering, oppheng og belysning utarbeides i samarbeid med Statsbygg og Team Urbis. Verket skal være på plass i fjerde kvartal av 2025.

6.3 Innganger fra Einar Gerhardsens plass

Sted	Bakveggene innenfor personalinnganger
Grep	Åpen skissekonkurranse

Illustrasjon kommer

Sted

Bak slusene i personalinngangene i D-blokken (inngang Utenriksdepartementet og SMK) er det store veggflater som er synlige fra Einar Gerhardsens plass gjennom glassdørene i fasadelivet.⁵

Grep

KORO ønsker å gjennomføre en nasjonal åpen skissekonkurranse for kunstnerisk utforming av veggene. Kunstnerne vil måtte forholde seg til veggens dimensjoner og materialitet. Ut fra det innkomne skissematerialet vil KORO's kuratorer vurdere om flere kunstnere skal få oppdraget med å utforme enkeltvegger, eller om én kunstner skal utforme alle sammen. Denne konkurransen ses i sammenheng med den som er beskrevet i kapittel 5.3, og de to utlysningene skjer parallelt.

Framdrift

Konkurransematerialet utformes i tett dialog med Statsbygg og Team Urbis, og invitasjonen distribueres til kunstnere og kunsthåndverkere over hele Norge. Prosjektet skal være ferdig utført i slutten av 2025.

⁵ Det fins også veggflater bak slusene i A-blokken (Klima- og miljødepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet) og VIP-inngangen i A-blokken. Se s. 22 i kunstplanen.

7. BLOKK H

7.1 Inngangsparti, Justis- og beredskapsdepartementet

Sted	Inngangsparti/personalinngang i Justis- og beredskapsdepartementet, mot Einar Gerhardsens plass
Grep	Forprosjekt: Otobong Nkanga

Foto: Team Urbis / Statsbygg, 2023.

Sted

Ansatte i Justis- og beredskapsdepartementet, som skal ha kontorer i H-blokken, har sitt inngangsparti i østre paviljong mot Einar Gerhardsens plass. Rommet er svært synlig fra utsiden.

Grep

I forrige kunstplan ble det besluttet at KORO skulle arbeide videre med forslag til kunst i inngangspartiet. Høsten 2022 ble det inngått en avtale med kunstneren Otobong Nkanga, som skal levere en skisse til forprosjektet for inngangspartiet. Etter forprosjektet besluttes det om vi går videre med et oppdrag.

Otobong Nkanga (f. 1974) er opprinnelig fra Nigeria, men bor og arbeider i Antwerpen i Belgia. Hun arbeider med både tegning, tekstilarbeid, skulptur og performance. I 2020/2021 var hun den første mottakeren av The Lise Wilhelmsen Award Program og ble presentert i en stor soloutstilling på Henie Onstad Kunstsenter. I kjernen av Nkangas kunstnerskap står utforskningen av kompleksiteten i menneskets påvirkning og tilstedeværelse i naturen og i den globale økonomien, temaer som er aktuelle i vår samtid, men som også refererer til aktiviteten i regjeringkvartalet. I tillegg er de relevante for lesningen av Picassos verk *Fiskerne*, som vil henge på den andre siden av Einar Gerhardsens plass. Nkangas forslag vil trolig innebære et tekstilarbeid til fondveggen og et skulpturelt element i «tomrommet» i inngangspartiets østside.

Framdrift

Etter befaring på byggeplassen og møter med ansatte i justisdepartementet vinteren 2022 utarbeider og leverer Nkanga skisser til forprosjektet i tredje kvartal av 2023. Forprosjektet avsluttes i fjerde kvartal av 2023. Om forprosjektet godkjennes, igangsettes prosjektet i første kvartal av 2024 og vil stå ferdig i fjerde kvartal av 2025.

7.2 Samhandlingsstrøket

Sted	Veggarealer i samhandlingsstrøket i H-blokken
Grep	Plassering av <i>Glowing Phalanges</i>

Illustrasjon av 15 kunstverk, *Glowing Phalanges* #12, #23, #44, #47, #51, #57, #59, #64, #66, #68, #70, #71, #79, #88, #97. Foto: Ahmed Umar, 2023.

Sted

Den delen av samhandlingsstrøket som befinner seg i H-blokken, vil skille seg ut fra de øvrige, både fordi takhøyden er vesentlig mindre, og fordi Viksjøs arkitektur er så tydelig artikulert. Denne delen av bygget vil stort sett være åpen og uten skillevegger, og de karakteristiske vindusbåndene på nordveggen og sørveggen blir en viktig del av opplevelsen i rommet.

Grep

Til samhandlingsstrøket i H-blokken har KORO kjøpt inn 15 skulpturer av den norsk-sudanske kunstneren Ahmed Umar. Umar (f. 1988) kom fra Sudan til Norge som politisk flyktning i 2008 og har siden bodd i Oslo. Han er utdannet ved Kunsthøgskolen i Oslo og jobber blant annet med skulptur, keramikk, installasjoner, performance og fotografi.

Umars familie har drevet med tilvirking av hellige amuletter gjennom flere generasjoner. Amulettene er knyttet til sufienes religionsutøvelse og har tradisjonelt vært brukt til oppbevaring av bønner. Umar er selv ikke-religiøs, men anerkjenner at han er fra en slekt med nedarvet rett til å velsigne. Dette realiseres gjennom skulpturer – amuletter – som Umar selv lager ved å bearbeide en kombinasjon av norske råvarer som larvikitt, vågehvaltann og eik og suvenirer som reflekterer hvite kolonialisters blikk på afrikanske stammefolk. Bruk av ulike gjenstander i religiøs praksis er en tradisjon som ikke lenger er tillatt for mange muslimer i Sudan.

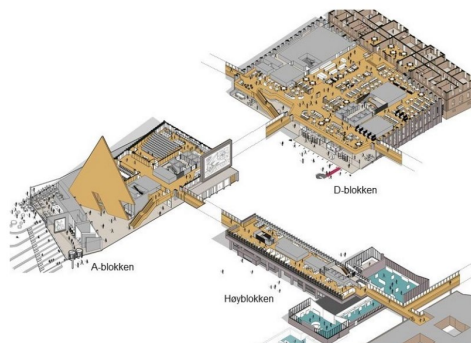
Framdrift

Verkene skal monteres i 2025.

8. FELLEAREALER

8.1 Samhandlingsstrøket

Sted	Fellesarealer i blokk A, D og H
Grep	Verk fra departementssamlingen

Til venstre: illustrasjon samhandlingsstrøket, til høyre: pågående kuratorisk arbeid med samlingen. Team Urbis / Statsbygg / KORO.

Sted

I byggenes andre etasje har arkitektene etablert et «samhandlingsstrøk». For å kunne fungere effektivt er departementsfellesskapet avhengig av en infrastruktur som på best mulig måte legger til rette for samhandling innad i hvert departement og – vel så viktig – departementene imellom. Samhandlingsstrøket forbinder alle bygningene via broer og gir adgang til alle fellestilbud, heiser og trapper. Det får gode dagslysforhold og utsikt til byrommene. Samhandlingsstrøket er «nøytral grunn» og skiller ikke mellom de forskjellige departementene eller mellom de ansatte i dem. Det er et område som skal sikre nettopp god samhandling og dekke behov for alle departementene.

Grep

Som en del av KOROs forprosjekt i 2020 ble 3291 kunstverk kartlagt i 16 forskjellige eksisterende departementskontorer (inkludert Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) og SMK). Vi anser de fellesdepartementale områdene for å være det mest egnede stedet for å presentere et utvalg av verkene fra departementene. Kunstverk skal flyttes fra departementenes gamle lokaler til det nye fellesarealet, noe som vil bidra til gjenkjenning og kontinuitet for de ansatte når de inntar kontorbyggene. Kunstverk som både ansatte og besøkende så i de gamle byggene, vil oppleves i andre sammenhenger, og nye grupperinger av verk kan gi alternative forståelser og perspektiver på historien.

Etter en omfattende gjennomgang er ca. 250 verk valgt ut. Utvalget gjenspeiler ikke antall verk i hvert enkelt departement, men alle departementene vil kunne gjenkjenne verk fra samlingene sine. Vi har vurdert alle de registrerte verkene og gjort et utvalg på bakgrunn av to hovedkriterier:

- kunsthistorisk verdi (verk som av ulike grunner er betydningsfulle som en del av en norsk kunsthistorie)
- kulturhistorisk verdi/stedstilørighet (verk som er knyttet til Hammersborg som sted)

Felles for kunsten i departementene er at verkene med noen veldig få unntak er laget av norske kunstnere født på 1900-tallet. Noen kunstnere er representert med mange verk, dette dreier seg stort sett om mannlige kunstnere født i første halvdel av forrige århundre. I utvalget vi har gjort, har vi heller prioritert å hente fram flere stemmer enn å presentere få kunstnerskap i bredden.

Av de 3291 verkene som befinner seg i departementene i dag, er så mye som 1915 grafiske blad. Dette funnet er ikke overraskende. Til tross for at grafikk har vært en utbredt

praksis blant norske kunstnere fra Edvard Munch og fram til i dag, har det tradisjonelt vært ansett som «mindre verdt» enn f.eks. maleri. Dette skyldes at grafiske blad opptrer i serier og vanligvis ikke er unike. Derfor er de ofte rimeligere i pris. Av rent praktiske grunner – men også av pragmatiske hensyn som salgbarhet – er grafiske blad også ofte realisert i håndterbare dimensjoner: De kan enkelt plasseres over en kontorpult eller på veggen i et møterom.

I vårt utvelgelsesarbeid har vi valgt å sidestille de ulike teknikkene. For det første har vi ønsket å formidle denne tydelige, historiske tendensen i departementenes respektive arbeid med – og anskaffelse av – kunst. For det andre har vi ønsket å bryte med et hierarki som bidrar til en nedvurdering av en viktig del av kunstproduksjonen i Norge de siste to hundre årene.

Plassering av kunst

KORO har de siste to årene ført en tett dialog med Team Urbis og Statsbygg for å avklare kapasitet rundt vegger og kartlegge mulige steder for presentasjon av verkene. Det er en kjensgjerning at moderne bygging tilsier transparens, dvs. glass, og få massive veggflater. Imidlertid fins det en del områder i de fellesdepartementale områdene som egner seg godt for kunst. Siden veggene er spredt over et stort areal, henger de likevel ikke sammen, de legger ikke til rette for en «museumsopplevelse» der hvert verk henger sammen med det neste – tematisk eller gjennom kronologi. Vårt forslag til oppheng er at noen få, store verk blir hengende alene, mens andre blir presentert i klynger som formidler tendenser i samlingen knyttet opp mot motiv eller uttrykk.

Framdrift

I forbindelse med KORO's kartlegging ble det også gjort en tilstandsvurdering av kunsten i departementssamlingen. KORO vil ta kontakt med alle departementene i løpet av tredje og fjerde kvartal av 2023 for å påbegynne prosessen med å hente inn de aktuelle verkene. Verkene vil deretter fraktes til et lager hvor det skal utføres en ny tilstandsvurdering og nødvendig konservatorarbeid. I løpet av 2024 vil flere av verkene også innrammes på nytt, før de monteres i regjeringskvartalet. Verkene vil være ferdig montert i fjerde kvartal av 2025. Det kuratoriske grepet kan utvides til samhandlingsstrøket i framtidige byggetrinn når arkitektens planer foreligger.

8.2 Nye innkjøp

For å supplere de eksisterende verkene har KORO gjort noen nyinnkjøp. Tre av innkjøpene er knyttet til regjeringskvartalets- og Hammersborgs historie, og ett er knyttet til grafisk kunst og dens betydning i norsk kunsthistorie. I tillegg kan innkjøpet av Ahmed Umars verk, som er beskrevet ovenfor i kapittel 7.2, ses i denne sammenheng.

Arne Lindaas, skisse forslag til *Edens have*, 1971

Til venstre: Arne Lindaas, *Edens have* i tunnelen ved Arne Garborgs plass, til høyre: skisseforslag til *Edens Have* (1971), 279 cm x 18,5 cm og 283 cm x 18,5 cm.

I 1971 ble det tatt initiativ til et utsmykkingsoppdrag på de lange veggflatene under Deichmanske bibliotek og regjeringsbygget på Arne Garborgs plass. Unge Kunstneres Samfunn (UKS) inviterte til konkurranse på oppdrag fra Oslo kommune, og Arne Lindaas (1924–2011) vant med forslaget *Edens have*. Veggmaleriet var en frise som strakte seg over 600 kvadratmeter.

Motivene var inspirert av kunstnerens hjemtrakter, Rømskog, og besto av naivistiske tolkninger av mennesker, dyr og natur i svart silhuett mot den hvite murveggen. *Edens have* ble raskt en folkekjær utsmykning som ble vist fram sammen med Picassos og Nesjars *Fiskerne* da Oslo kommune arrangerte omvisningen *Kjenn din by* i 1973. Det var aldri meningen at verket skulle være permanent, men da det skulle fjernes etter noen år, var motstanden så sterk at det ble beholdt. Etter hvert fikk det imidlertid store fuktskader, og til tross for massiv kritikk mot Oslo kommune ble verket neglisjert i mange år før det ble fjernet helt i 2010. Verket var da grundig dokumentert. I tillegg fins Arne Lindaas' skisser – konkurranseforslaget han vant med førti år tidligere. De forteller om et sted som ikke fins lenger, og om et verk som ble helt definerende for det samme stedet.

KORO har kjøpt skissene til *Edens have* fra Lindaas' dødsbo gjennom Blomqvist. Skissene blir gjennomgått av KORO's forvaltningsseksjon og monteres på en hensiktsmessig måte.

Gras, *Grafikkmappe*, 1971

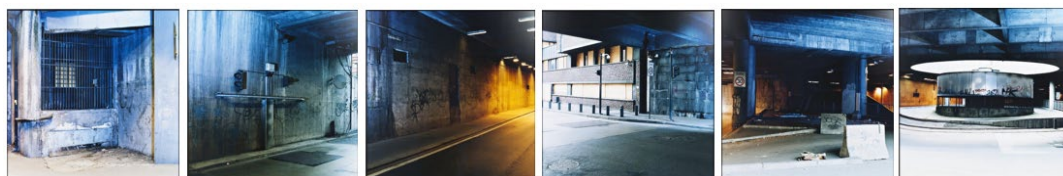
Collage av flere grafikkarbeider i mappen.

Gras var en norsk kunstnergruppe, aktiv fra årsskiftet 1969/1970 til høsten 1974. Hovedmedlemmene var Siri Aurdal, Øivind brune, Bjørn Melbye Gulliksen, Anders Kjær, Per Kleiva, Morten Krohg, Bjørn Krogstad, Eva Lange, Victor Lind, Olav Orud, Jan Radlgruber, Asle Raaen, Egil Storeide, Willibald Storn, Arne Sørensen og Marit Wiklund. Gras var aldri en klart definert, avgrenset gruppe kunstnere med et felles manifest, likevel delte de politiske idealer og var opptatt av å nå ut til folket med de politiske budskapene sine.

Et kunst- og kulturverksted samlet kunstnere i et felleskap hvor de laget kamplakater og grafikk med silketrykkspresse. Gjennom revolusjonære paroler og symboler brukte de kunst i kampen mot den pågående Vietnamkrigen, imperialismen og EEC og for miljøvernsaken og arbeidernes rettigheter. I 1971 stilte kunstnerne ut en grafisk mappe der de deltok med hvert sitt silketrykk. Mappen ble vist flere steder i landet mens kunstnerne engasjerte seg for å endre kunstnerens fagligpolitiske rettigheter og demokratisere kunstfeltet.

KORO har kjøpt inn mappen, som inneholder til sammen 16 silketrykk. Silketrykkene blir gjennomgått av en konservator og forberedes til innramming.

Marius Engh, *Kjent av mange og ingen (Arne Garborgs plass) / Polyphemus and Outis (Arne Garborg's Square)*, 2013

Kjent av mange og ingen (Arne Garborgs plass) / Polyphemus and Outis (Arne Garborg's Square), 2013. Foto: Marius Engh / KORO.

Marius Engh (f. 1974) er utdannet ved Statens kunstakademi ved KHIO og Det Kongelige Danske Kunstakademi i København. Engh har bred erfaring fra større kunstproduksjoner i offentlige rom. Han jobber på tvers av sjangere, noe som kommer til uttrykk i en allsidig kunstproduksjon som strekker seg fra skulptur, installasjoner, tekstil og publikasjoner til fotografi og maleri.

De seks fotografiene i serien *Kjent av mange og ingen (Arne Garborgs plass)* ble utarbeidet til utstillingen *Vi lever på en stjerne*, som ble vist på Henie Onstad Kunstsenter i 2014. Arbeidene var en del av prosjektet *Ekkokammer/Et samlingssted for gauker, halliker og homofile* (Marius Engh, Martin Braathen, Even Smith Wergeland, Superunion Architects), som forsøkte å avdekke noen av historiene om Arne Garborgs plass. Plassen befant seg mellom tre viktige institusjoner, Deichmanske bibliotek, hovedbrannstasjonen og regjeringskvartalet, og var et frodig og beplantet byrom som ble brukt av både publikum og ansatte, til opptog, lek og lunsjpauser – og som møteplass for byens homofile. Plassen ble borte i forbindelse med oppføringen av Y-blokken, men gjenoppsto mange år etterpå som et busstopp mellom Akersgata og Møllergata, nede i tunnelsystemet.

Gjennom sine fotografier dokumenterer Marius Engh en del av byens og Hammersborgs historie som ikke lenger vil eksistere etter at det nye regjeringskvartalet er på plass.

9. ENDRINGER FRA KUNSTPLAN DEL 1

Som nevnt i kapittel 2 («Om prosjektet») har det skjedd endringer i byggeprosjektet siden vi skrev den første kunstplanen. Dette har i sin tur ført til at noen av grepene vi foreslo i den første kunstplanen, må utgå eller er satt på vent.

9.1 Blokk A: kafé: åpen idekonkurranse

Kafeen i A-blokken vil være lett tilgjengelig for offentligheten, og vi ønsket å bruke stedet som en anledning til å utlyse en åpen idékonkurranse for kunstnere som er bosatt i eller har tilknytning til Norge. Men kafeen åpner ikke før i 2030, etter at ring 1 er senket, og vi utsetter et eventuelt prosjekt til vi kommer nærmere åpningsdatoen.

9.2 Blokk A: fondvegg inne, i representativ hovedinngang mot Einar Gerhardsens plass: åpen konkurranse om nytt verk som går i dialog med *Fiskerne*

Vi ønsket å invitere til en åpen idékonkurranse om et verk som kunne gå i dialog med *Fiskerne* ut fra et samtidig perspektiv. Hvordan passer *Fiskerne* inn i dagens fortelling om Norge, seksti år etter at det ble ferdigstilt? Hvordan påvirker den nye konteksten verkets betydning? Hva kjennetegner Norge som nasjon i dag, og hvilke stemmer bør slippe til for å ytre sine perspektiver? Da vi la fram dette grepet, forutsatte vi at veggen innenfor den representative hovedinngangen i A-blokken ville være synlig fra Einar Gerhardsens plass, men endringer i romplanen har ført til at den ikke lenger vil være tilgjengelig for andre enn de som befinner seg rett i nærheten av den. Samtidig ser vi at flere av de andre kunstnerne som har fått oppdrag i regjeringskvartalet, også bidrar til å kaste lys over spørsmålene vi ønsket å undersøke her. Siden dette fremdeles er en viktig vegg i og med rommets representasjonsfunksjon, vil vi gå inn for å gjøre et innkjøp, eventuelt benytte et eksisterende verk.

9.3 Blokk H: første etasje, ny vegg inne mot passasje: direkte oppdrag om verk på ny vegg

Den ene veggen i rommet er i sin helhet viet Inger Sitters integrerte verk fra byggeåret. Den andre veggen, som vil være synlig gjennom døråpningen fra heisrommet, er en ny vegg. Her foreslo vi et verk av en kunstner som skulle få et direkte oppdrag. Rommets funksjon er enda ikke klarlagt. Det betyr at det er stor usikkerhet om hva rommet skal brukes til, og hvilke funksjoner man vil trenge. Det er også uavklart hvem som eventuelt vil få adgang til rommet.

9.4 Byrom: inviterte konkurranser og direkte oppdrag

I forrige kunstplan pekte vi på portalene og overgangene som preger opplevelsen av å tre inn i regjeringskvartalet som byområde. Vi foreslo en stor spennvidde av prosjekter: alt fra skulpturer med en gjenkjennbar signatur som ble plassert ved inngangspartiene til regjeringskvartalet, til verk av mer immateriell karakter (for eksempel lys og lyd), tekstbaserte verk og konsepter som utvikler seg over tid, det vil si såkalte prosessuelle verk. KORO ønsket å invitere til konkurranser og direkte oppdrag om prosjekter i byrommet. Siden det enda er usikkerhet om byggetrinnene og dermed hvordan byrommet vil se ut på sikt, avventer vi dette til vi vet mer. Plasseringen av John Auduns Hauges *Dønning* i krysset mellom Akersgata og regjeringsparken (se s. 14) kan likevel ses som et ledd i etableringen av et slikt grep.

10. PUBLIKASJONER

10.1 Hammersborgboken

Fra venstre til høyre: Sorgenfri (1908-1923); Kurbadet (1930); Forsøks-gym på Hammersborg skole (1976); Dam ved Hammersborg (1956); Arbeiderbolig (1851); Samisk okkupasjon i H-blokken (1981).

I forlengelse av stedsundersøkelsene som er gjort i forbindelse med kunstprosjektet i det nye regjeringsskvartalet, har vi gått gjennom store mengder arkivmateriale for å finne fram til kilder som kan gi oss innblikk i Hammersborgs rike historie. Vi ønsker å invitere forfattere og kunstnere til å reflektere rundt og bygge videre på funnene. Boken skal gis som gave til alle ansatte som flytter inn i det nye regjeringsskvartalet i første byggetrinn. Hammersborg var opprinnelig et høydedrag i utkanten av byen, og det har blitt omtalt både som Oslos Akropolis og som et norsk Montmartre. Analogiene peker mot to svært ulike byideal, men begge antyder en lengsel etter å koble det lokale til et europeisk åndsliv.

Hammersborgs historie er rik og dyp. Her holdt pølsemakere og spåkoner til, her hadde kunstnere og håndverkere – fra Sigrun Berg (1901–1982), Christian Krogh (1852–1925) og Gustav Vigeland (1869–1943) – sine studioer og verksteder, her lå det sykehus, fengsel, kirkegårder og skoler. Hammersborg bærer med seg mange historier om dissens, fra skoleopprør, arkitektoppøp og demonstrasjoner til regjeringsskamper og strider omkring urfolksrettigheter og kvinnekamp. Én ambisjon med boken er å bruke konflikter og hendelser rundt Hammersborg til å si noe om Norge (velferdsstaten og demokratiet), en annen er at Hammersborg som bydel skal få sine egne historier løftet fram. Området har en nasjonal identitet, men er også et konkret byrom med sine egne historier. Boken skal bære dette dobbeltperspektivet. Det nye regjeringsskvartalet vil gi ny karakter til området, og det vil også tilføre nye lag til historien med alt det innebærer av reguleringer og sikkerhetstiltak.

Framdrift

Valget av forfattere og kunstnere skjer i første kvartal 2024, mens designene innhentes i 2024. Publikasjonen skal etter planen sendes til trykk i løpet av høsten 2025, slik at den er klar til utlevering ved innflytting.

11. FORVALTNING

KOROs seksjon for kunstforvaltning er godt involvert i alle pågående kunstproduksjonsprosjekter. Seksjonen er rådgiver ved nyinnkjøp og ved rekurtering av den eksisterende kunsten og bidrar også med forvaltningskompetanse til materialvalg og plassering av kunsten i større produksjoner. Seksjonen gir også anbefalinger om presentasjonsmuligheter, klimaforhold og belysning og er i kontinuerlig dialog med interne og eksterne prosjektaktører herunder Statsbygg, arkitekter, materialleverandører og annen ekspertise ved behov. Innkjøpte kunstverk blir tilstandsvurdert, registrert og fotografert. Dataene blir lagret i KOROs kunstdatabase og billedarkiv. Verkene mellomlagres i KOROs kunstlager i påvente av innflytting.

Den omfattende registreringen av kunstverk i departementene som KORO gjennomførte i 2020, har vært en verdifull kilde for kunstprosjektet og arbeidet med samhandlingsstrøket spesielt. Verkene som skal rekurteres for det nye regjeringskvartalet, skal innhentes til konservering, istandsetting, omramming etc. i løpet av 2024.

Arbeidet skal ledes av KOROs forvaltningsseksjon. Noen av verkene byr på spesielle utfordringer når det gjelder flytting og remontering i det nye regjeringskvartalet, hovedsakelig på grunn av store dimensjoner, vekt og skjøre materialer eller sammensetninger. Her har forvaltningsseksjonen bred erfaring, og vil bidra i planleggingen og bistå med overvåking der det er nødvendig. All flytting, konservering og andre tiltak dokumenteres med tekst og bilder, og dataene lagres i KOROs arkiv.

Det er mulig at KOROs forvaltningsseksjon også blir involvert i framtidige beredskapsplaner når det gjelder kunst i det nye regjeringskvartalet, og kommer med innspill direkte til spesifikke enkeltverk eller grupper av kunstverk. Forvaltningsseksjonen er involvert i det pågående arbeidet med beredskap for kunst i Norge, som koordineres av riksantikvaren, og har direkte erfaring med berging av kunst, nødtiltak og konservering etter terrorangrepet i regjeringskvartalet i 2011.

Målet for KOROs forvaltningsarbeid gjennom prosjektperioden er å sikre lengst mulig levetid for kunsten og å besørge at nåværende og framtidige kuratorer har tilgang til utfyllende informasjon om verkens produksjon, proveniens, visningshistorikk og restaureringshistorie. Et systematisk forvaltningsarbeid og gode dokumentasjonsrutiner vil også gjøre det mulig for framtidens beslutningstakere å ta valg basert på dokumentasjon og kunnskap.

12. STRATEGI FOR MEDVIRKNING, FORANKRING OG FORMIDLING

I det følgende gir vi en oversikt over hvordan KORO vil arbeide med medvirkning, forankring og formidling, og hvilke kanaler vi vil benytte i prosjektet «Kunst i nytt regjeringskvartal». Prosjektet strekker seg over flere år, og tilnærmingene vil måtte tilpasses etter hvert.

Det er verdt å legge merke til at vi skiller mellom begrepene forankring og medvirkning. Forankring innebærer at mottakermiljøene skal føle eierskap til beslutninger i prosjektet. Når vi driver medvirkning, inviterer vi i tillegg inn bestemte grupper fordi vi mener at deres stemmer er spesielt viktige i arbeidet med deler av kunstprosjektet. Etter en medvirkningsprosess kan respondentene gjenkjenne elementer av innspillene sine i de endelige beslutningene.

Medvirkningsprosesser er tids- og arbeidskrevende, men vi mener at det er hensiktsmessig å prioritere slike involverende prosesser i deler av prosjektet. KOROs tilnærming til forankring og medvirkning utvikles i nært samarbeid med de organene som allerede er etablert.

Kunstrådet

I kongelig resolusjon forutsettes det at arbeidet med gjennomføringen av kunstprosjektene skjer i nær dialog med institusjonene som skal ha kunsten hos seg, slik at de kunstfaglige og ressursmessige valgene som gjøres, er godt forankret. Det er ikke en ambisjon å oppnå full enighet om alle beslutninger, men det er viktig å sikre at prosessene som ligger til grunn for beslutningene, er gode. For å ivareta relasjonen til ledelsesmiljøene både i forvaltningen og i byggeprosjektet har man opprettet et kunstråd. Kunstrådet er et rådgivende organ som skal gi råd til KOROs ledelse når det gjelder utforming av kunststrategi, kunstplaner og overordnet ressursdisponering i prosjektet. Kunstrådet er en viktig forankringskanal overfor den politiske og administrative ledelsen i regjeringsapparatet. KDD har stått for oppnevningen av kunstrådet og utformet rådets mandat.

Fora for brukermedvirkning

Prosjektrådet

Prosjektrådet består av KDD som oppdragsgiver, Statsbygg som byggherre, SMK, alle departementene (unntatt Forsvarsdepartementet), DSS og tillitsvalgte. Medlemmene er i hovedsak ekspedisjonssjefer i departementenes administrasjonsavdelinger. Prosjektrådet kvalitetssikrer beslutningsgrunnlaget i brukermedvirkningsprosessene og er et rådgivende organ for KDD som prosjekteier. Prosjektrådet vil bli holdt løpende orientert om kunstprosjektet og vil bli involvert både muntlig og skriftlig før kunstplanene for de enkelte delene av prosjektet fastsettes av KORO. Videre kan skriftlige innspill til kunstplaner koordineres av KDD før de oversendes KORO.

Brukerråd

KOROs arbeid med forankringsprosesser i regjeringskvartalet skal koordineres med tilsvarende prosesser i byggeprosjektet. Brukerrådet for byggetrinn 1 består av representanter fra KDD som prosjekteier for regjeringskvartalet, innplasserte departementer som framtidige brukere av bygningen, DSS og ny IKT-organisasjon som leverandør av tjenester og Statsbygg som byggherre og framtidig forvalter av bygningsmassen.

Brukerrådet er KDDs rådgivningsgruppe for byggetrinn 1. Tilsvarende vil det opprettes brukerråd for byggetrinn 2 og 3. Forslag til kunstplaner forankres i de brukerrådene planene angår.

KORO har i løpet av 2021, 2022 og 2023 hatt møter med representanter fra departementene og diskutert kunstprosjektene som er planlagt så langt, også med de

departementene som enda ikke er innplassert i det nye regjeringskvartalet, og som derfor ikke har etablert brukerråd. Andre viktige samtalepartnere i prosessen er produksjonsutvalg, entreprenører, Riksantikvaren, Byantikvaren, 22. juli-senteret, referansegruppen for 22. juli-senteret i regjeringskvartalet og Den nasjonale støttegruppen etter 22. juli.

Fora for forankring

Det er flere grupper som blir direkte berørt av både byggeprosjektet og kunstprosjektet i regjeringskvartalet. Det nye byrommet vil prege hverdagen til framtidige Oslo-generasjoner. Oslo kommune har fem sentrale brukerråd. Formålet med rådene er å sikre en bred, åpen og tilgjengelig medvirkning i kommunen. Det er spesielt viktig å lytte til de som er unge i dag. Høsten 2021 ble det gjennomført arbeidsseminarer, møter og byvandring med ungdomsrådet for å innhente tilbakemeldinger om «gode og dårlige» byrom. Rådet består av ungdom fra 12 til 18 år som er valgt gjennom skoler, fritidsklubber og organisasjoner. Tilsvarende er det opprettet kontakt med andre relevante råd: rådet for personer med nedsatt funksjonsevne og råd for mangfold og inkludering.

KOROs arbeid med forankring av kunstprosjektet er nært knyttet til formidling og kommunikasjon. KOROs kommunikasjon og formidling skal øke interessen for og kunnskapen om kunst i offentlige rom ved å gjøre kunsten allmenn, relevant, synlig og meningsfull.

Kommunikasjon

Det er utarbeidet en egen kommunikasjonsstrategi for kunsten i det nye regjeringskvartalet. Strategien forholder seg til Statsbyggs kommunikasjonsstrategi for byggeprosjektet og KDDs kommunikasjonskanal i regjeringskvartalet (RKV), som er rettet mot de ansatte i departementene. Videre forholder kommunikasjonsstrategien seg til de generelle kommunikasjonsprinsippene i staten. Til kunstprosjekter av en viss størrelse og offentlig interesse vil det følge egne kommunikasjonsplaner for å sikre offentligheten god informasjon.

Formidling

Formidling er knyttet til forankring og kan bidra til positivt omdømme og eierskap – både til kunsten og til det overordnede prosjektet. Formidling kan imidlertid ta mange former, og det vil variere om det er best å knytte formidlingsprosjektene til brukermedvirkningsfora eller til etablerte formidlingskanaler.

Det er utarbeidet en formidlingsstrategi for kunsten i det nye regjeringskvartalet der formidlingsmål, målgrupper, interessenter, formidlingsformer og prinsipper er definert. Det vil bli utarbeidet en skiltmanual for utendørs og innendørs skilting, samt en språkmanual som omhandler bruken av norsk, samisk og engelsk i skriftlig formidling.

Nåværende og framtidige brukere, naboer og andre interesserte vil få mulighet til å innhente informasjon i besøkssenteret og gjennom ulike formidlingstiltak og arrangementer i området, underveis og etter ferdigstillelsen.

Den allmenne befolkningen nås via KOROs nettside, sosiale kanaler og formidlingstiltak.

KORO vurderer muligheten for et samarbeid med andre aktører på kunstfeltet for å treffe landsdekkende formidlingstiltak rettet mot ulike grupper.

13. BUDSJETT FOR BYGGETRINN 1

Budsjettet er grovt disponert i henhold til de fem kategoriene som er beskrevet i overordnet kunststrategi. Kategoriene er oppsummert i tabellen nedenfor.

I henhold til «Kunstplan del 1» har prosentandelen for enkelte kategorier justert seg noe. Kunstprosjektene er fremdeles under utvikling, og vi antar at enkelte prosentsatser vil fluktuere noe når kunstprosjekter videreutvikles og framtidige kunstplaner utarbeides. Som beskrevet i den overordnede kunststrategien følger vi planen om å prioritere de mest offentlige rommene som steder for kunst.

Oppdatert grovfordeling av kunstbudsjett på steder for kunst (i prosent):

1) Uterom	48 %
2) Innside/utside, hovedinnganger	32 %
3) Samhandlingsstrøk, sosiale soner, offisielle representasjonsrom	17 %
4) Kontorarealer med begrenset adgang	1 %
5) Temporære prosjekter og publikasjoner	2 %

Prosjektledelse (ca. 15 %)	Totalbudsjett
Personalkostnader for internt prosjektteam gjennom prosjektperioden	13 147 000
Andre driftsutgifter	1 214 000
Sum prosjektledelse	14 361 000
Kunstrelaterte utgifter (85 %)	
1) Uterom	
Regjeringsparken (A-blokk) og Johan Nygaardsvolds plass, direkte oppdrag	6 665 560
Bygulv, konkurranse	20 612 218
Einar Gerhardsens Plass, rekurtering	5 033 000
Uterom, temporære prosjekter	2 103 070
1) Sum kunst – uterom	34 413 848
2 Innside/utside, hovedinnganger	
A-blokk, pyramiderommet, konkurranse	13 833 000
Innside/utside, kunst til framtidig utplassering	510 000
Hovedinnganger for A-/D-/H-blokk	7 155 000
Innside/utside, rekurtering	1 370 000
2) Sum kunst – innside/utside, hovedinnganger	22 868 000
3) Samhandlingsstrøk, sosiale soner, offisielle representasjonsrom	
Samhandlingsstrøk, fellesarealer	2 666 250
Sosiale soner	3 360 000
Offisielle representasjonsrom	5 745 000
3) Sum kunst – samhandlingsstrøk, sosiale soner, offisielle representasjonsrom	11 771 250
4) Kontorarealer med begrenset adgang	965 000
5) Temporære prosjekter og publikasjoner	1 560 000
Formidling	2 650 000
Forvaltning	2 265 000
Reserve	4 945 902

Sum kunstrelaterte utgifter	81 439 000
Sum kunstprosjektet totalt	95 800 000

Kommentar til budsjettet

Budsjettering i forbindelse med de forskjellige byggetrinn:

Om byggetrinnene 2 og 3 realiseres, vil KORO bevilges ytterligere midler til gjennomføring av kunstprosjekter. KORO har naturligvis ikke besluttet disponeringer for de videre byggetrinnene nå, og enkelte prosjekter under planlegging i første byggetrinn vil gå over i senere byggetrinn. Dette gjelder for eksempel prosjekter i byrom og gateløp, som frisene på bygningssokkelen til A-blokken mot regjeringsparken. I budsjettet ovenfor er det satt av en reservepost på ca. 4,9 millioner kroner til å bevare fleksibilitet for overføring av midler fra første til senere byggetrinn. Budsjettet videreutvikles sammen med kommende kunstplaner.

14. FRAMDRIFTSPLAN FOR KUNST I BYGGETRINN 1

Kunstprosjektet til det nye regjeringskvartalet følger i hovedsak byggeprosjektets planer for byggetrinn 1, som er planlagt ferdigstilt i 2025. Det vil komme endringer underveis i byggeprosjektets ulike faser som vil ha betydning for framdriftsplanen og innvirkning på hvordan vi kan utforme kunstprosjektene. Blant annet kan planer for uteområder, plasser og gateløp bli endret ved behov for økte sikkerhetstiltak, prisjusteringer kan virke inn på material- og formvalg, og brukermedvirkningsprosessene kan føre til endringer i romprogrammet.

KORO holder jevnlig møter med byggeprosjektlederne for hvert bygg og legger derfra en framdriftsplan for hvert grep som er beskrevet i denne kunstplanen. Følgende plan presenteres derfor med forbehold:

Vår 2023	
	Koordineringsmøter med delprosjektledere for hvert bygg
	Forankringsmøte med brukerråd
	Avslutning av temporært prosjekt i uterom, Pernille Mercury Lindstad, <i>A Trilogy of Exceptions – For Norway (2022)</i>
	Produksjonsoppstart bygulvet, Jumana Manna, <i>Substitute</i> (arbeidstittel)
	Utsendelse av invitasjon til kommunene om å donere stein til bygulvet
	Rekurtering og demontering av Do Ho Suhs <i>Grass Roots Square</i> og John Audun Hauges <i>Dønning</i> i samarbeid med Team Urbis
	Overordnet plan for rekurtering av departementssamlingen og eksisterende verk
	Rekurtering av Irma Salo Jægers <i>I flokk letter fuglene</i> til A- blokken i samarbeid med Team Urbis
	Avslutning av forprosjekt for pyramiderommet, A-blokk, Outi Pieski, <i>AAhKA</i>
	Avslutning av forprosjekt for sokkel, A-blokk, Damla Kilickiran, <i>Sites of a Breach</i>
Høst 2023	
	Presentasjon av Kunstplan versjon 2 i kunstrådet
	Godkjenning av Kunstplan versjon 2
	Koordineringsmøter med delprosjektlederne for hvert bygg
	Produksjon av Jumana Mannas verk <i>Substitute</i> (arbeidstittel)
	Restaurering av Do Ho Suhs <i>Grass Roots Square</i>
	Avslutning av forprosjekt for inngangsparti, H-blokk, ved kunstner Otobong Nkanga
	Utarbeiding av konkurransematerialet til veggene i A-/D-blokken
	Oppstart av produksjon til pyramiderommet, A-blokk, Outi Pieski, <i>AAhKA</i>
	Avslutning av forprosjekt for sokkel, A-blokk, Damla Kilickiran, <i>Sites of a Breach</i>
	Utsendelse brev til departementene om henting av verk i departementssamlingen til samhandlingsstrøket
	Utvikling av program for temporære prosjekter
	Utvikling av publikasjonen Hammersborgbok
Vår 2024	
	Koordineringsmøter med delprosjektlederne for hvert bygg
	Montering av Jumana Mannas verk <i>Substitute</i> (arbeidstittel) på Johan Nygaardsvolds plass
	Montering av Do Ho Sus kunstverk <i>Grass Roots Square</i> på Einar Gerhardsens plass
	Uthenting, restaurering og klargjøring av verk i departementssamlingen
	Evalueringskonferanse forslag til veggene i A-/D-blokken og innstilling
	Produksjonsfase, pyramiderommet, A-blokk, Outi Pieski, <i>AAhKA</i>
	Produksjonsfase, sokkel, A-blokk, Damla Kilickiran, <i>Sites of a Breach</i>
	Presentasjon av Kunstplan versjon 3 i kunstrådet

Godkjenning av Kunstplan versjon 3	
Høst 2024	
	Uthenting, restaurering og klargjøring av verk i departementssamlingen
	Produksjonsfase, kunstverk til veggene i A-/D-blokken
	Produksjonsfase, pyramiderommet, A-blokk, Outi Pieski, <i>AAhKA</i>
	Produksjonsfase, sokkel, A-blokk, Damla Kilickiran, <i>Sites of a Breach</i>
	Restaurering og klargjøring av verk i departementssamlingen til samhandlingsstrøket
	Avsluttende monteringsfase bygulvet, Jumana Manna, <i>Substitute</i> (arbeidstittel)
Vår 2025	
	Koordineringsmøter med delprosjektlederne for hvert bygg
	Avsluttende produksjonsfase, pyramiderommet, A-blokk, Outi Pieski, <i>AAhKA</i>
	Avsluttende produksjonsfase, sokkel, A-blokk, Damla Kilickiran, <i>Sites of a Breach</i>
	Avsluttende produksjonsfase, kunstverk til veggene i A-/D-blokken
Høst 2025	
	Koordineringsmøter med delprosjektlederne for hvert bygg
	Montering og opphenging av departementssamlingen i samhandlingsstrøket
	Montering, A-blokk, pyramiderommet, Outi Pieski, <i>AAhKA</i>
	Montering, A-blokk, representativ spisesal, Irma Salo Jæger, <i>I flokk letter fuglene</i>
	Publikasjon av Hammersborgbok
	Ferdigstilling av kunstprosjekter for byggetrinn 1

15. FRAMTIDIGE PLANER FOR KUNST

Det er flere steder vi allerede nå vet er aktuelle for kunstprosjekter, men som ikke blir utdypet her. Det skyldes at vi ikke er kommet langt nok i utarbeidelsen av de ulike grepene for disse stedene, eller at byggeplanene ligger for langt fram i tid. Vi velger likevel å varsle om noen steder, grep og verk som vi allerede nå vurderer til kommende kunstplaner.

A-BLOKKEN	Representativ lounge utenfor spisesal
	Statsrådseksjoner
	Kontorlokaler
D-BLOKKEN	Statsministerens kontor og møterom
	Vegg mot treningshallen
	Møterom
	Statsrådseksjoner
	Kontorlokaler
	Endevegger i heisrom 3.–9. etasje
H-BLOKKEN	Statsrådseksjoner
	Kontorlokaler
UTE	Regjeringspark
	Temporære prosjekter & publikasjoner